

7. KIRJASTAMINE

➤ põhitegevusala

- raamatute ja brošüüride kirjastajad
- õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastajad
- kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajad
- ajalehtede kirjastajad
- ajakirjade jm perioodika kirjastajad
- kaartide, piltide, kalendrite ja reklaammaterjalide kirjastajad

➤ sidustegevusala

- trükindus ja selle sidusalad

	2019. a	sh põhitegevusala	sh sidustegevusala
Ettevõtete/asutuste arv:	793	411	382
Töötajate arv:	4 754	2 001	2 753
Tulu (mln eurot):	348	122	226

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
LÜHIKOKKUVÕTE	4
7.1. PAKKUMINE	5
7.1.1. KIRJASTAMISE VALDKONNA ETTEVÕTETE JA TÖÖTAJATE ARV	5
7.1.2. TURU MAHT	8
7.1.3. VÄLISKAUBANDUS	13
7.1.4. JUHTIVAD ETTEVÕTTED.....	18
7.2. NÕUDLUS.....	24
7.2.1. TRÜKIMAHUD	24
7.2.2. RAAMATUTE OSTUMAHUD.....	26
7.2.4. LUGEMUS	29
7.2.5. AVALIKU SEKTORI HUVID.....	30
7.3.1. FINANTSEERIMINE JA RIIKLIKUD TOETUSMEETMED	32
7.3.2. ORGANISEERITUS	34
7.3.3. SEOSSED TEISTE MAJANDUSHARUDEGA JA LOOMEMAJANDUSE TEGEVUSALADEGA	36
7.4. HARIDUS	39
7.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA OHUD	42
7.6. ARENGUPROGNOOS 3–5 AASTAKS.....	45
7.7. EKSPERDID	46
Lisa 7.1. Kirjastajate tegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK 2008) järgi.....	47

SISSEJUHATUS

Käesoleva töö eesmärgiks on anda ülevaade kirjastamise valdkonnast 2019. aastal.

Majanduslikest indikaatoritest analüüsitakse kirjastamise valdkonna ettevõtete ja töötajate arvu, kogutulu, müügitulu, reklaamist teenitud äritulu, väliskaubanduse mahtu ja turge ning rakendatud riiklikke toetusmeetmeid. Töös iseloomustatakse kirjastamise turu mahtu (ilmunud raamatute, ajalehtede ja ajakirjade nimetuste arv, väljaantud kaardid) ja nimetatakse juhtivad ettevõtted müügitulu alusel 2019. aasta seisuga. Samuti antakse ülevaade nii trüki- ja ostumahtudest ning lugemusest Eestis.

Hetkeolukorrast annab ülevaate SWOT analüüs ja tulevikuootusi kirjeldab arenguproгноos 3-5 aastaks.

Kirjastamise valdkonna kaardistamisel võeti aluseks Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator EMTAK 2008. Nimetatule vastavalt on raamatu-, perioodika- jm kirjastamise valdkonna üldkoodiks 581.

Iga raamatu-, perioodika- jm kirjastamise valdkonna ettevõtte edastab Äriregistrile iga-aastaselt oma majandusaasta kohta käiva aruande. Äriregister koondab kõigi ettevõtete endi poolt märgitud põhitegevusala järgi andmed alakoodi põhiselt. Kirjastamise valdkonna ettevõtted jagunevad järgmiselt:

- raamatute ja brošüüride jm trükiste kirjastajad;
- õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastajad;
- kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajad;
- ajalehtede kirjastajad;
- ajakirjade jm perioodika kirjastajad;
- muu kirjastamine - kaartide, piltide, kalendrite, reklaammaterjalide jm kirjastajad.

Käesolevas töös analüüsitakse kirjastamisega seotud tegevusalana trükindust ja selle sidusalade ettevõtete (EMTAK 181) majandusnäitajaid.

LÜHIKOKKUVÕTE

Kirjastamine (ja selle sidusala trükindus) on tihedalt seotud teiste loomemajanduse ettevõtetega ning sageli on keeruline vahet teha, millisesse valdkonda ettevõtte täpselt paigutub.

Eesti kirjastamise valdkonnas tegutses 2019. aastal kokku 411 ettevõtet, mida on 19% võrra enam kui 2015. aasta. Kirjastamise ettevõtetest veidi üle poolte tegelevad raamatukirjastamisega (217 ettevõtet). Ettevõtete töötajate koguarv oli 2019. aastal 2 001 inimest ja see kasvas 2015. aastaga võrreldes 7,5% võrra. Enamik kirjastamise ettevõtete töötajate koguarvust tegeles ajalehtede kirjastamisega (56%, 1 129 inimest). 2019. aastal oli kirjastamise valdkonna ettevõtete müügitulu 122,4 mln eurot (kasv võrreldes 2015. aastaga 26,5%). Kirjastamise valdkonna kogumüügitulust oli 2019. aastal 61% ajalehtede kirjastajate müügitulu (74,2 mln eurot) ja 23% raamatukirjastajate müügitulu (27,7 mln eurot).

Raamatute (sh brošüüride) trükimaht on langenud 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga rohkem kui nimetuste arv (langus vastavalt 30% ja 10%). Päevalehtede aasta keskmised tiraažid 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga langesid 15%, ajalehtede aastakeskmised tiraažid 2019. aastal seevastu kasvasid 25% (peamiselt kasvasid regionaalsete lehtede ja tasuta päevalehtede tiraažid). Ajakirjade trükimaht 2019. aastal langes 25% ja nimetuste arv kasvas vähesel määral.

Kirjastamise ettevõtetele (ja trükindustevõtetele) on oluline kvaliteetne looming ja (aja)kirjandus, mis suudaks hoida üleval lugejate huvi ja usaldust. Kiire tehnoloogia areng ja nutiseadmete laialdane levik on suurendanud huvi digitaalsete väljaannete vastu. Valdkond liigub aina enam digitaliseerituse poole – oma kohta turul on otsimas e-raamatud, e-ajalehed, e-ajakirjad ja audioraamatud. Üheks oluliseks arenguvõimaluseks on leida tasakaal traditsiooniliste ja digitaalsete väljaannete vahel, et mitte kaotada lugejaid vaid võita neid juurde.

Kirjastamise sidustegevusala trükinduse ettevõtteid oli 2019. aastal kokku 382, neist 64% tegelesid maakaartide, atlaste, plakatite ja perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide jm trükkimisega (EMTAK 18129 143 ettevõtet ja EMTAK 18122 102 ettevõtet). Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtetes oli 2019. aastal kokku 2 753 töötajat, kellest üle veerandi töötas perioodika-väljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjalide jm trükkimisega tegelevates ettevõtetes. 2019. aastal oli trükinduse ettevõtete müügitulu 225,9 mln eurot. Trükinduse valdkonna kogumüügitulust oli 2019. aastal 55% perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide ja maakaartide, atlaste, plakatite jm trükiettevõtete müügitulu (EMTAK 18122 ettevõtete müügitulu 65,2 mln ja EMTAK 18129 ettevõtte müügitulu 59,7 mln eurot).

Trükinduse suurimateks arenguvõimalusteks on paindlikkus, et pakkuda klientidele võimalikult laia valikut teenuseid (sh isekirjastamine), ja etiketi- ja pakenditrukimise arendamine (keskkonna säästlik pakendamine, nn targad pakendid ja nutikad etiketid jm).

7.1. PAKKUMINE

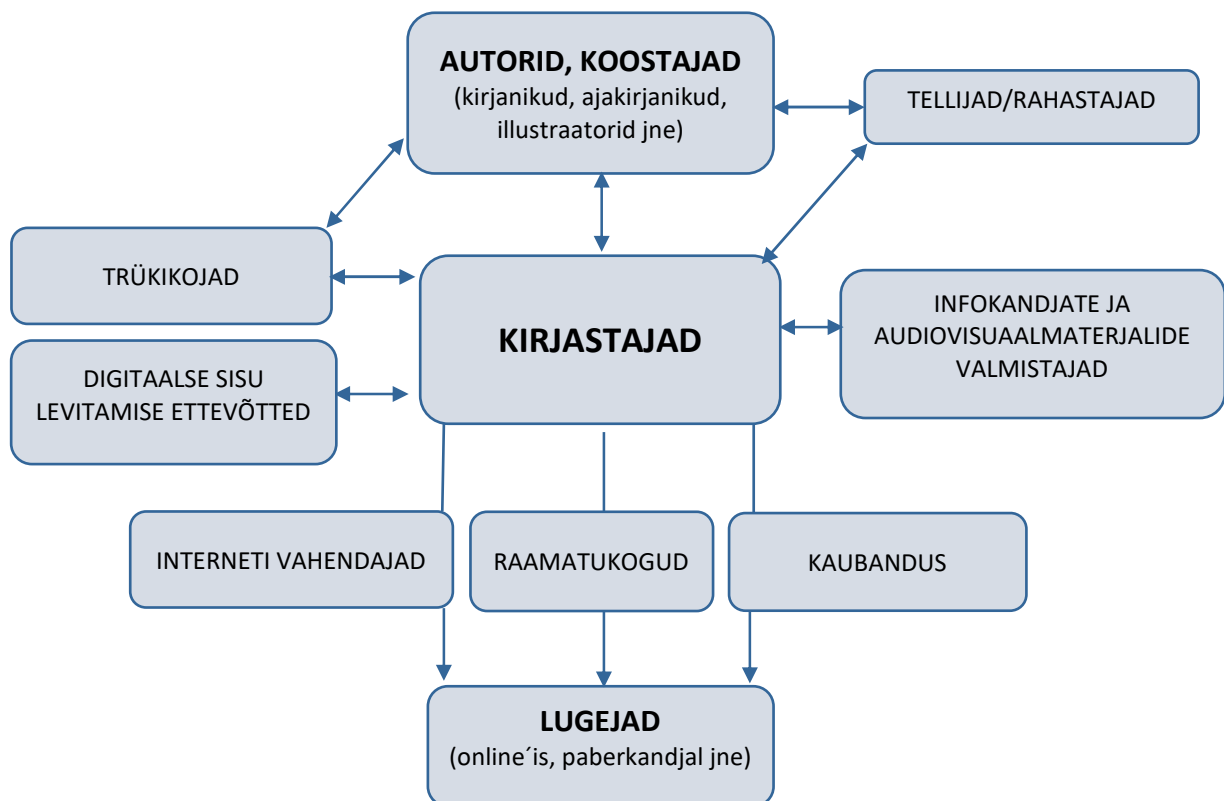
7.1.1. Kirjastamise valdkonna ettevõtete ja töötajate arv

Eestis tegutsevad paljud ajakirjanikud ja kirjanikud vabakutselistena. Samuti on palju nn hobikirjanikke, kes kirjutavad aastas või kogu karjääri jooksul vaid mõned raamatud. Ametlikud arvanded vabakutseliste loovisikute kohta Eesti kirjastamise valdkonnas puuduvad. Samuti tegelevad kirjastamisega ettevõtted, institutsioonid ja eraisikud, kelle põhitegevusalaks ei ole kirjastamine, ning seega nende andmeid kirjastajatena Äriregistris ei kajastu.

Valdavalt tegelevad autorid vaid teose loomisega ja annavad selle kirjastamiseks edasi kirjastajale (joonis 7.1). Samas on autoreid, kes tegelevad ise kirjastamisega ning organiseerivad ka valminud teose jõudmise kaubandusvõrku (nn isekirjastamine). Isekirjastamise puhul suhtleb autor otse trükikojaga ning saab rohkem osaleda raamatu kujundamises ja trükimaterjali kvaliteedis. Levinud on nn tee-ise-oma-raamat teenuste pakkumine trükikodade poolt, kus klient loob tarkvara abil endale sobiva trükise (fotoraamatud, albumid jne).

Kirjastamine on autori (või koostaja) loomingu väljaandmisele suunatud tegevus, mis koosneb selle väljaandmise ettevalmistamisest, toimetamisest, küljendamisest, kujundamisest, avaldamise korraldamisest (trükkimine, paljundamine jne) ning levitamisest. Materjale avaldatakse paberil, elektrooniliselt, audioformaadis, internetis, multimeediatootena jne. Trükiteenus ostetakse trükikojalt.

Joonis 7.1. Kirjastamise väärtusahel

Kirjastamise valdkonnas tegutses 2019. aastal kokku 411 ettevõtet (tabel 7.1), sealhulgas 365 äriettevõtet, 46 mittetulundusühingut (edaspidi MTÜ) ja sihtasutust (edaspidi SA). Füüsilisest isikust ettevõtjaid (edaspidi FIE) oli 52. Raamatute kirjastajaid (EMTAK 5811) oli 217, kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajaid (EMTAK 58121) üks, ajalehtede kirjastajaid (EMTAK 58131) 22, ajakirjade jm perioodika kirjastajaid (EMTAK 58141) 76 ning kaartide, piltide, kalendrite jm kirjastajaid (EMTAK 58191) 86. 2019. aastal tegutses kirjastamise valdkonnas 66 ettevõtet rohkem kui 2015. aastal.

Tabel 7.1. Kirjastamise valdkonna ettevõtete ja töötajate arv 2011–2019

EMTAK kood	Põhitegevusala	Ettevõtete arv			Muutus	Töötajate arv			Muutus
		2011	2015	2019	2019/2015, %	2011	2015	2019	2019/2015, %
581	KIRJASTAMINE	301	345	411	19,1	2 179	1 861	2 001	7,5
5811	Raamatukirjastamine	147	189	217	14,8	477	564	414	-26,6
58111	sh raamatute ja brošüüride kirjastamine	127	138	207	50,0	249	357	277	-22,4
58112	sh õpikute, sõnaraamatute, atlaste ja maa-kaartide kirjastamine	20	20	19	-5,0	228	164	137	-16,5
58121	Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamine	3	2	1	-50,0	86	2	0	-100,0
58131	Ajalehtede kirjastamine	25	20	22	10,0	1 062	738	1 129	53,0
58141	Ajakirjade jm perioodika kirjastamine	59	62	76	22,6	462	418	281	-32,8
58191	Muu kirjastamine - kaartide, piltide, kalendrite jm kirjastamine	67	72	86	19,4	92	139	125	-10,1

Allikas: Äriregister

Kirjastamise valdkonnas töötas 2019. aastal kokku 2 001 inimest, sealhulgas oli 1 778 äriettevõtete töötajat, 52 füüsilisest isikust ettevõtjat ja 171 MTÜ-de ning SA-de töötajat. Kirjastamise valdkonna töötajate koguarv kasvas 2019. aastal 2015. aastaga võrreldes 140 inimese võrra. Kirjastamise valdkonna keskmine töötajate arv ettevõttes/asutuses oli 2019. aastal 4,9 inimest. Enamik kirjastamise äriettevõtete töötajate koguarvust tegeles ajalehtede kirjastamisega (56%, 1 129 inimest).

Eesti Rahvusraamatukogu andmetel oli Eestis 2019. aastal kokku 691 raamatukirjastajat ja neist 70% (480 kirjastajat) kirjastas aastas vaid ühe raamatunimetuse, 13% kirjastajatest (92 kirjastajat) kirjastas kaks ja 4% kirjastajatest (30 kirjastajat) kolm raamatunimetust aastas. Neli kuni kümme raamatunimetust kirjastas aastas 7% kirjastajatest (50 kirjastajat). 11-30 nimetust kirjastas aastas 19 kirjastajat (3%) ja 8 kirjastust (1%) oli nii 31-60 kui ka 61-90 raamatunimetust aastas kirjastavate kirjastajate grupis. 61-90 raamatunimetust kirjastas aastas 4 (1%) kirjastajat.

Seotud tegevusala – trükindus ja selle sidusalad

Kirjastamise valdkonnaga seotud tegevusalal trükinduses ja selle sidusaladel (EMTAK 181) tegutses 2019. aastal kokku 382 ettevõtet (tabel 7.2), sealhulgas 1 tulundusühistu. Füüsilisest isikust ettevõtjaid oli 2019. aastal 19.

Kõige enam oli maakaartide, atlaste, plakatite jmt trükikodasid (EMTAK 18129) – kokku 143 ettevõtet (osakaal kogu ettevõtete arvust 37,4%). Nendele järgnes 102 trükikoda (osakaal kogu ettevõtete arvust 26,7%), mis tegelesid perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide jmt trükkimisega (EMTAK 18122).

Tabel 7.2. Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete ja töötajate arv 2011-2019

EMTAK kood	Põhitegevusala	Ettevõtete arv			Muutus 2019/2015, %	Töötajate arv			Muutus 2019/2015, %
		2011	2015	2019		2011	2015	2019	
181	Trükindus ja selle sidusalad	332	368	382	3,8	2 445	2 895	2 753	-4,9
18111	Ajalehtede trükkimine	3	3	2	-33,3	47	40	29	-27,5
1812	Muu trükkimine (raamatud, perioodika jm) trükkimine	275	308	319	3,6	2 251	2 747	2 604	-5,2
18121	raamatute ja brošüüride trükkimine	8	9	5	-44,4	269	309	329	6,5
18122	perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide jm trükkimine	95	95	102	7,4	644	886	794	-10,4
18129	maakaartide, atlaste, plakatite jm trükkimine	130	140	143	2,1	578	755	721	-4,5
18131	Trükieelne tegevus	45	49	49	0,0	122	79	73	-7,6
18141	Kõitmine ja selle sidusalad	9	8	12	50,0	25	29	28	-3,4

Allikas: Äriregister

Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete töötajate koguarv oli 2019. aastal 2 753 inimest, sh 19 füüsilisest isikust ettevõtjat ja 1 tulundusühistu töötaja. Perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide jmt trükkimisega tegeles pea kolmandik (794 inimest) trükinduse ja selle sidusalade töötajate koguarvust.

Trükinduses ja selle sidusaladel oli keskmine töötajate arv ettevõttes/asutuses 2019. aastal 7,2 inimest.

Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liidul (edaspidi ETPL) andmetel tegutses Eestis 2019. aastal 435 trüki- ja paberitööstuse ettevõtet. Trükiettevõtete toodete portfell on väga lai – erinevad trükitehnoloogiad võimaldavad trükkida väga erinevatele materjalidele (paber, klaas plastik jne) ja vormidele (pakendid, tarbeesemed jne). Trükikojad on muutunud paindlikumaks ning ettevõtete tehnoloogiline võimekus on muutunud trükiteenuste valiku paindlikumaks. Reklaamtrükikojad valmistavad ka pakendeid ning raamatutrükikojad digitrükiseid.

ETPLi hinnangul on suur arengupotentsiaal etiketi- ja pakenditrükiturul, mis on juba kasvanud ning kasv jätkub. Tegeletakse arendustööga, et leida uusi materjale ja tehnoloogiaid, mis võimaldaks materjali kokkuhoidu ja säilitada pakendile vajalikud omadused. Targad pakendid, nutikad etiketid ning trükitud

elektroonika on praegu veel tootjale kallid, kuid kiirelt kasvav ja laialdasem kasutus muudab uued võimalused kättesaadavamaks.

Eesti trükiteöstus sõltub ekspordivõimekusest. ETPLi andmetel eksporditakse üle 50% trükikodade toodangust ning üle 75% trükitud pakendimaterjalide toodangust. Peamised ekspordi sihtturud on Soome, Rootsi, Norra, Taani ja Läti. Kui Eesti ekspordib üsna suures mahus naaberriikidesse Läti ja Leetu, siis samas ollakse nendega peamised konkurendid Põhjamaadesse eksportimisel, samuti on oluliseks konkurendiks ekspordis Poola.

7.1.2. Turu maht

Raamatud ja brošüürid

Eesti Rahvusraamatukogu bibliograafia andmebaasis registreeritud trükiste ja teavikute arv ei sõltu ilmumisaastast. Ühe aasta statistiline kogum võib sisaldada kuni 27% eelmiste aastate andmeid, kuna Rahvusraamatukogule edastatavad säilituseksemplarid ei jõua sageli andmebaasi ilmumisaastal.

Digitaalset materjali ei olnud kirjastaja kohustatud Rahvusraamatukogule esitama kuni 2017. aastani, mil hakkas kehtima säilituseksemplari seadus. Kuni selle ajani ei olnud Rahvusraamatukogul alust elektrooniliste teavikute esitamist nõuda. Kuni 2017. aastani tehti andmebaasi kirjeid realselt olemasolevate teavikute alusel, kirjastajatelt saadud andmete põhjal ning ISBNi eelkirjete alusel.

2019. aastal registreeriti Eesti Rahvusraamatukogu rahvusbibliograafia andmebaasis 4 973 raamatut ja brošüüri. 2019. aastal registreeriti kokku 3 581 raamatut ja brošüüri paberkandjal (trükistena). Võrguteavikuid registreeriti 2019. aastal 1 748 ja ePub-vormis e-raamatuid 549 nimetust.

2019. aastal ilmus kokku 3 597 nimetust raamatuid ja brošüüre, neist 3 078 olid raamatud. 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga raamatute ja brošüüride tüpoloogilise jagunemise pingereas olulisi muutusi ei toimunud. 2019. aastal suurenes enim ilukirjanduse osakaal 5%-punkti. Enim vähenes õppekirjanduse osakaal (3%-punkti). Kogu raamatute ja brošüüride arvust 25% ehk 886 nimetust olid ilukirjandus (tabel 7.4).

2019. aastal Eestis ilmunud raamatute ja brošüüride keelelise jagunemine järgi oli kõikidest raamatu- ja brošüüride nimetusest 81% ehk 2 917 nimetust eestikeelsed (tabel 7.5) ja 680 nimetust muukeelsed (29%). Eestikeelsetest raamatutest ja brošüüridest 52% olid 2019. aastal eestikeelsed algupärandid (1 526 nimetust) ja 48% olid tõlked eesti keelde (1 408 nimetust). Eestikeelsete algupärandite osakaal eestikeelsete raamatute ja brošüüride hulgas vähenes 2019. aastal 2015. aastaga võrreldes 4%-punkti.

2019. aastal registreeriti Rahvusraamatukogus 841 eestikeelset võrguteavikut (raamatud), millest eestikeelseid algupärandeid oli 42% ja tõlkeid 58% (nimetuste arv vastavalt 351 ja 490). Võõrkeelseid võrguteavikuid registreeriti 2019. aastal kokku 360 nimetust, millest 85% olid ingliskeelsed (305 nimetust), järgnesid mitmekeelsed võrguteavikud 8% (30 nimetust) ja venekeelsed 5% (18 nimetust) ja soomekeelsed 2% (7 nimetust).

2020. aastal algatas Rahvusraamatukogu digikultuuri aasta raames riigihanke, millega telliti viiekümnest eesti autori teosest audioraamatu valmistamine ja turustamine. Sellega plaaniti panna alus audioraamatute tootmisele ja turustamisele Eestis. Kirjastuste Pegasus, Eesti Raamat ja Hea Lugu eestvedamisel loodi Eesti Audioraamatute Keskus (EARK), mille eesmärgiks on ühiselt toota ja turustada audioraamatuid (hiljem ka e-raamatuid) platvormil Digiread. Digiread on esimene spetsiaalselt audioraamatute kuulamiseks mõeldud platvorm Eestis. Audioraamatud on sisse lugenud tuntud Eesti

näitlejad. Näitlejate valikul on silmas peetud, et hääled ja teosed omavahel hästi sobiksid. Kuulata saab audioraamatuid telefonist, tahvelarvutist või arvutist ning raamatuid saab osta ükshaaval või kuutasupõhise pakettina. Raamatuid on võimalik kuulata ka veebilehe vahendusel. Eelnevalt Digiread äppi allalaaditud audioraamatuid saab kuulata ilma internetiühendusega. Audioraamatute valikus on 2022. aasta alguse seisuga üle 110 eestikeelse audioraamatu (nii eesti kui välisautoritelt) erinevatelt Eesti kirjastustelt (lisaks üle 10 artikli ajakirjast Eesti Ajalugu). Hetkel ei ole valikus audioraamatuid võõrkeeltes. Edaspidi soovitakse lisada 5-10 audioraamatut kuus, lähtuvalt lugejate eelistustest ja kirjastuste uutest raamatutest.

Tabel 7.4. Eesti raamatute ja brošüüride tüpologia nimetuste arvu järgi 2011-2019

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU raamatud ja brošüürid	3 716	3 976	3 597	-9,5
ilukirjandus	656	784	886	13,0
lastekirjandus	531	766	690	-9,9
tarbekirjandus	546	555	498	-10,3
teaduskirjandus	484	446	337	-24,4
aimekirjandus	261	328	335	2,1
õppekirjandus	430	324	177	-45,4
memuaarid, reisikirjad, päevikud jne	258	227	208	-8,4
kunstikirjandus	130	189	121	-36,0
muu kirjandus	179	129	176	36,4
ametlikud väljaanded	106	97	20	-79,4
teatmekirjandus	92	83	81	-2,4
publitsistika	43	50	68	36,0

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Tabel 7.5. Eestis ilmunud raamatute ja brošüüride nimetuste arv keele järgi aastatel 2011-2019

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU raamatud ja brošüürid	3 716	3 976	3 597	-9,5
Eestikeelsed	2 923	3 174	2 917	-8,1
eestikeelsed algupärandid	1 850	1 784	1 526	-14,5
tõlked eesti keelde	1 073	1 390	1 408	1,3
Muukeelsed	793	802	680	-15,2

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Ajalehed, ajakirjad

Eesti ISSN Keskus väljastab jadaväljaannetele ISSN-i¹. 2019. aastal väljastati ISSN kokku 78-le paberkandjal ajalehele ja ajakirjale ning 38-le elektroonilisele väljaandele (tabel 7.6). ISSN tunnustuse saanud elektrooniliste väljaannete arv kasvas 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga 1,4 korda.

Tabel 7.6. ISSN tunnuse saanud jadaväljaanded 2011-2019

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
Kokku	125	63	78	23,8
trükistele (kaasaegsed)	90	47	40	-14,9
elektroonilistele väljaannetele	35	16	38	1,4 korda
võrguväljaannetele	33	16	38	1,4 korda

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Eesti Rahvusraamatukogu andmetel ilmus 2019. aastal Eestis kokku 92 eri nimetust ajalehte ja 336 ajakirja (tabel 7.7). 2019. aastal ilmus Eestis kokku 6 112 ajalehete üksiknumbrit (tabel 7.8), mida on 10% vähem kui 2015. aastal. E-ajalehti ilmus 2019. aastal 53.

Tabel 7.7. Ajalehete ja ajakirjade nimetuste koguarv Eestis 2011-2019

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU ajalehed	132	122	92	-24,6
päevalehed	13	12	10	-16,7
KOKKU ajakirjad	325	332	336	1,2

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Tabel 7.8. Ajalehete üksiknumbrite arv Eestis 2011-2019

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU ajalehed	7 403	6 805	6 122	-10,0

Allikas: Statistikaamet

Kaardid

Eesti Rahvusraamatukogu andmetel kirjastati 2019. aastal kokku 224 kaarti (tabel 7.9), mis on 29 võrra vähem kui 2015. aastal. Lisaks kirjastati 2019. aastal ka 15 e-kaarti, millest 7 kirjastati riikliku sektori poolt (muude riigiasutuste ja omavalitsuste tellitud turismitrükised) ja 8 erasektori poolt.

Muude riiklike asutuste alla kuuluvad linna-, maa- ja vallavalitsused või erinevad ametid, koolid ja muuseumid, kes annavad välja kaarte oma haldusterritooriumi kohta koos kohaliku infoga, turismi- ja transpordialaseid vms trükiseid.

¹ ISSN (*International Standard Serial Number*) tunnuse saavad jadaväljaanded on ajalehed, ajakirjad, aastaväljaanded ja seeriaväljaanded trükisena, võrguväljaandena, CD-ROM-il. ISSN on rahvusvaheline jadaväljaande standardnumber, mis võib kehtida aastaid, kui väljaanne ilmub sama pealkirjaga. Enamasti küsivad kirjastajad ISSN-i väljaande ilmuma hakkamisel, st siis kui nad soovivad seda müüa. Samas võib mõni väljaanne ilmuda aastaid enne kui kirjastajal tekib vajadus ISSN-i järele. Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Enamikel omavalitsustel on kodulehel kaardid ja kaardirakendused, mis võimaldavad otsingumootoriga objektid leida, vahetada kaardikihte jne. Üksikuid kaarte leiab erinevate asutuste ja teenuste kodulehtedelt (elektrivõrgud, raadiojaamad, mobiilsideoperaatorid, kalmistud, matkarajad, rallirajad, ühistransport, puuetega inimeste liikumine, turism, üritused jne).

Tabel 7.9. Eestis väljaantud kaardid 2011-2019

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU kõik kaardid	171	253	224	-11,5
Kaardid, mille kirjastas riiklik sektor	96	161	134	-16,8
Eesti Kaitseväge	13	8	15	87,5
Riigimetsa Majandamise Keskus	12	1	-	...
Veeteede Amet, Lennuamet	9	11	4	-63,6
Maa-amet	9	16	-	...
Keskkonnaamet	...	35	22	-37,1
Muud riigiasutused, omavalitsused kokku	11	90	93	3,3
turismitrükised	...	35	90	2,6 korda
Kaardid, mille kirjastas erasektor	75	92	90	-2,2

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Müügitulu

Kirjastamise valdkonna müügitulu oli 2019. aastal 122,4 mln eurot (tabel 7.10). MTÜ-de ja SA-de tulu oli kokku 7,6 mln eurot ja füüsilisest isikust ettevõtjate müügitulu oli 0,3 mln eurot.

2019. aastal oli kirjastamise valdkonna tulu ettevõtte/asutuse kohta 298 tuhat eurot. Tulu töötaja kohta 2019. aastal oli 61 tuhat eurot aastas.

Kirjastamise valdkonna kogumüügitulust oli 2019. aastal 61% ajalehtede kirjastajate müügitulu (74,2 mln eurot), 23% raamatute kirjastajate müügitulu (27,7 mln eurot) ja 11% ajakirjade jm perioodika kirjastuste müügitulu (14 mln eurot). Kaartide, piltide, kalendrite jmt kirjastajate kogumüügitulu oli 6,2 mln eurot ning kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajate kogumüügitulu oli alla tuhande eurot.

Kirjastamise valdkonna äriettevõtete kasum oli Äriregistri andmetel 2019. aastal 3,7 mln eurot.

Meediaturu reklaamist teenitud kogumüügitulu oli 2019. aastal Kantar Emori andmetel 97,7 mln eurot, millest paberajalehtede reklaam moodustas 16,6% (16,2 mln eurot) ja ajakirjade osa 4,4% (4,3 mln eurot). Võrreldes 2015. aastaga langes 2019. aastal paberajalehtedes avaldatud reklaamist teenitud müügitulu osakaal kogumüügitulust 2,7 %-punkti ja ajakirjadel 1,8 %-punkti.

Tabel 7.10. Kirjastamise valdkonna ettevõtete kogumüügitulu 2011–2019 (tuhat eurot)

EMTAK 2008 kood	Põhitegevusala nimetus	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
581	KIRJASTAMINE	98 010	96 767	122 439	26,5
5811	Kokku raamatukirjastamine	24 100	26 821	27 689	3,2
58111	raamatute ja brošüüride kirjastamine	13 160	16 284	16 740	2,8
58112	õpikute, sõnaraamatute, atlaste ja maakaartide kirjastamine	10 940	8 502	9 185	8,0
58121	Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamine	2 720	20	0,7	-96,5
58131	Ajalehtede kirjastamine	45 720	40 635	74 230	82,7
58141	Ajakirjade jm perioodika kirjastamine	20 800	22 657	14 036	-38,1
58191	Muu kirjastamine - kaartide, piltide, kalendrite jm kirjastamine	4 670	6 634	6 243	-5,9

Allikas: Äriregister

Seotud tegevusala – trükindus ja selle sidusalad

Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete kogumüügitulu oli 2019. aastal 225,9 mln eurot (tabel 7.11). Mittetulundusühingute müügitulu 0,01 mln eurot ja füüsilisest isikust ettevõtjate müügitulu oli kokku 0,15 mln eurot. Suurimat müügitulu teenisid 2019. aastal perioodikaväljaannete trükkijad, kelle kogumüügitulu oli 65,2 mln eurot (osakaal trükinduse kogumüügitulust 29%), ning maakaartide ja atlaste trükkijad kogumüügituluga 59,7 mln eurot (osakaal trükinduse kogumüügitulust 26%).

2019. aastal oli trükinduses ja selle sidusalal tulu ettevõtte/asutuse kohta 594 tuhat eurot. Tulu töötaja kohta oli 2019. aastal 82 tuhat eurot aastas.

Trükinduse ja selle sidusettevõtete kasum oli 2019. aastal Äriregistri andmetel 2,6 mln eurot.

Tabel 7.11. Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete kogumüügitulu 2011-2019 (tuhat eurot)

EMTAK 2008 kood	Põhitegevusala nimetus	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
181	TRÜKINDUS ja sidusalad	192 470	222 389	225 885	1,6
18111	Ajalehtede trükkimine	1 390	1 280	423	-67,0
1812	Muu trükkimine (raamatud, perioodika jm) trükkimine	184 500	213 820	211 763	-1,0
18121	raamatute ja brošüüride trükkimine	13 600	16 820	19 108	13,6
18122	perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali jm trükkimine	59 020	69 776	65 174	-6,6
18129	maakaartide, atlaste, plakatite jm trükkimine	39 880	56 834	59 722	5,1
18131	Trükielelne tegevus	5 710	6 670	12 479	87,1
18141	Kõitmine ja selle sidusalad	870	620	1 070	72,6

Allikas: Äriregister

7.1.3. Väliskaubandus

Eesti raamatute turundus välisriikidesse

Raamatute väljaandmise litsentsilepingud on konfidentsiaalsed ja jääb autori teada, kui suure summa eest ta oma teose tõlkeõigusi välisriigi kirjastusele müüb. Kui raamat on välismaal ilmunud, siis tavaliselt teavitavad sellest avalikkust Eesti Kirjanduse Keskus ja Eesti Lastekirjanduse Keskus.

Eesti Kirjanduse Keskus ja Eesti Lastekirjanduse Keskus omavad teavet välismaal ilmunud Eesti ilukirjandusteoste (proosa ja luule) ja lasteraamatute tõlgetest (sh infot nende autoriõiguste Eestist väljamüügi kohta). 2019. aastal ilmus välisriikides kokku 18 lasteraamatute ja 70 ilukirjandusteoste tõlget (tabel 7.12).

Tabel 7.12. Välisriikides ilmunud Eesti ilukirjandusliku proosa ja luule ning lasteraamatute tõlked 2011–2019

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
Ilukirjanduslik proosa ja luule	71	81	70	-13,6
Lasteraamatud	13	18	18	0,0

Allikad: Eesti Kirjanduse Keskus, Eesti Lastekirjanduse Keskus

Eesti Kirjanduse Keskus ja Eesti Lastekirjanduse Keskus otsivad väliskirjastajaid ja tõlkijaid ning tutvustavad Eesti kirjanike teoseid rahvusvahelistel raamatumessidel. Viimastel aastatel on igal aastal osaletud Helsingi, Londoni, Frankfurdi raamatumessidel ja Bologna lasteraamatumessil. Lisaks võeti 2019. aastal osa ka Leipzigi, Pariisi ja Varssavi, Turu raamatumessidest. Esmakordselt oli 2019. aastal väljas valik Eesti lasteraamatuid ja ilukirjanduslikku proosat Taipei raamatumessil. Keskustel on välja kujunenud oma koolitatud tõlkijate ring, kelle töö kvaliteedis ollakse kindlad. Kirjanduse ekspordihuvist lähtuvalt on oluline, et Eesti raamatuid tõlgivad välismaalastest tõlgid ja välja annavad väliskirjastused, sest sageli ei jõua Eestis võõrkeeles välja antud raamatud välisturule.

2019. aastal tõlgiti Eesti kirjanduse teoseid Eesti Kirjanduse Keskuse andmetel 20 eri keelde. Valdavalt olid tõlked vene (11 tõlget), soome (11 tõlget), läti (8 tõlget) ja inglise keelde (7 tõlget). Lisaks tõlgiti kirjandusteoseid veel albaania, azerbaidžani, hiina, taani, hollandi, prantsuse, saksa, kreeka, ungari, itaalia, korea, leedu, makedoonia, poola, rumeenia, sloveenia ja ukraina keelde.

Eesti Lastekirjanduse Keskuse andmetel tõlgiti Eesti lasteraamatuid 2019. aastal läti, soome, poola, itaalia, inglise, leedu, sloveenia ja korea keelde.

Eksport

Äriregistri andmetel oli 2019. aastal kirjastamise valdkonnas eksportivaid ettevõtteid 47, mille kogueksport oli 2,5 mln eurot. Ligi kolmveerandi kirjastamise valdkonna eksporditulust teenisid viis suuremat ettevõtet. 2019. aastal olid suurimad kirjastamise valdkonna eksportijad AS Postimees Grupp, News B Holdings Limited OÜ, OÜ Nädaline, AS Äripäev ja Paljasjalg OÜ. Peamised ekspordi sihtriigid olid 2019. aastal Läti, Leedu, Soome, Iirimaa, Rootsi, Sakamaa, Venemaa, Taani, Belgia.

Trükinduse ja selle sidusettevõtetest eksportis Äriregistri andmetel 2019. aastal 117 ettevõtet ning nende kogueksport oli 96 mln eurot. Kolmveerandi kogueksportid moodustab kümne suurema ettevõtte eksport. Suuremad eksportijad 2019. aastal olid AS Printall, AS Kroonpress, OÜ Print Best, Reusner AS ja AS Printcenter Eesti. Peamised trükinduse ja selle sidusettevõtete ekspordi sihtriigid 2019. aastal olid Rootsi, Norra, Soome, Taani, Leedu, Läti, Holland, Venemaa. Kaugematest sihtriikidest olid esindatud Ameerika Ühendriigid, Bangladesh, Türgi, Iisrael, Araabia Ühendemiraadid, Malaisia, Austraalia ja Tšiili.

Statistikaameti andmetel eksporditi 2019. aastal Eestist raamatuid, ajalehti ja ajakirju ning muid trükitooteid kokku 87,5 mln euro väärtuses (tabel 7.13).

Trükitooteid eksporditi 2019. aastal ja ka 2015. aastal üle viie korra enam kui imporditi.

Trükitoodete ekspordi kogukäibest moodustas nii 2019. kui ka 2015. aastal suurima osa ajalehtede ja ajakirjade jm perioodika ekspordikäive (2019. aastal 39% ja 2015. aastal 47%, vt tabel 7.13).

Tabel 7.13. Raamatute, ajalehtede jm trükitoodete ekspordikäive 2011-2019 (tuhat eurot)

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU eksport	83 024	88 427	87 500	-1,0
raamatud, brošüürid jm trükised	14 455	23 207	23 881	2,9
ajalehed, ajakirjad jm perioodika	48 266	41 415	34 514	-16,7
kokku muud trükitooted	20 303	23 805	29 105	22,3

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.14. Eksporditud trükiste TOP 5 2011-2019 (tuhat eurot)

Nimetus	KN kood*	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
1. Ajalehed ja ajakirjad	49029000	47 820	41 414	34 514	-16,7
2. Raamatud ja brošüürid reklaami jaoks	49019900	7 780	14 786	15 839	7,1
3. Ärireklaam	49111090	9 788	11 618	14 505	24,8
4. Muud trükised	49119900	4 293	7 257	9 902	36,4
4. Raamatud ja brošüürid	49011000	6 634	8 398	8 021	-4,5
Kokku TOP 5 trükiste eksport		76 317	83 473	82 781	-0,8
KOKKU kogueksport		83 024	88 427	87 500	-1,0
TOP 5 osakaal kogueksportist, %		91,9	94,4	94,6	0,2

*KN kood on 8-kohaline kaubakood, mida kasutatakse ekspordi ja ELi-sisese kaubavahetuse deklareerimisel

Allikas: Statistikaamet

Suurimad trükitoodete ekspordi sihtriigid on Eestile olnud Rootsi, Soome ja Norra (tabel 7.15). Rootsi ja Soome eksporditud toodete müügitulu moodustas 2019. aastal vastavalt 30% ja 25,5% kogukäibest.

Ajalehti, ajakirju jm perioodikat eksporditakse 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga endiselt peamiselt Rootsi (10,5 mln euro väärtuses, tabel 7.16) ja Norrasse (8,1 mln euro väärtuses). Raamatute, brošüüride jm trükiste ekspordi sihtriigid ei ole 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga muutunud. Endiselt eksporditakse enim raamatuid, brošüüre jm trükiseid Soome (8 mln euro väärtuses, tabel 7.17), Rootsi (5,7 mln euro väärtuses) ja Hollandisse (3,6 mln euro väärtuses).

Tabel 7.15. Trükitoodete ekspordi sihtriikide TOP 5 2011-2019 (tuhat eurot)

	Riik	2011		2015		2019	Osakaal 2019, %
1.	Norra	19 594	Soome	22 545	Rootsi	26 289	30,0
2.	Rootsi	17 796	Rootsi	22 205	Soome	22 299	25,5
3.	Soome	17 705	Norra	17 684	Norra	12 278	14,0
4.	Holland	7 932	Taani	5 941	Taani	6 540	7,5
5.	Läti	3 782	Holland	5 162	Holland	5359	6,1
Kokku TOP 5 riikide eksport		67 587		73 538		72 765	
KOKKU kogueksport		83 024		88 427		87 500	
TOP 5 riikide osakaal kogueksportist, %		81,4		83,2		83,2	

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.16. Ajalehtede, ajakirjade jm perioodika ekspordi sihtriikide TOP 5 2011-2016 (tuhat eurot)

	Riik	2011		2015		2019	Osakaal 2019, %
1.	Norra	15 575	Norra	12 599	Rootsi	10 461	30,3
2.	Rootsi	9 850	Rootsi	10 265	Norra	8 086	23,4
3.	Holland	5 659	Soome	4 994	Soome	4 715	13,7
4.	Venemaa	3 818	Taani	4 940	Taani	3 853	11,2
5.	Leedu	3 575	Leedu	2 171	Läti	1 707	4,9
Kokku TOP 5 riikide eksport		38 477		34 969		28 822	
KOKKU perioodika kogueksport		48 266		41 415		34 514	
TOP 5 riikide osakaal kogueksportist, %		79,7		84,4		83,5	

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.17. Raamatute, brošüüride jm trükiste ekspordi sihtriikide TOP 5 2011-2019 (tuhat eurot)

	Riik	2011		2015		2019	Osakaal 2019, %
1.	Soome	6 735	Soome	8 109	Soome	8 024	33,6
2.	Rootsi	2 414	Rootsi	5 769	Rootsi	5 681	23,8
3.	Holland	1 971	Holland	4 147	Holland	3 629	15,2
4.	Läti	984	Suurbritannia	1 540	Norra	2 192	9,2
5.	Norra	805	Norra	1 454	Läti	1 558	6,5
Kokku TOP 5 riikide eksport		12 908		21 018		21 084	
KOKKU raamatute kogueksport		14 455		23 207		23 881	
TOP 5 riikide osakaal kogueksportist, %		88,3		90,6		88,3	

Allikas: Statistikaamet

Tõlked eesti keelde

Eesti kirjastajad ostavad tõlkeraamatu väljaandmise õiguse ja tellivad tõlked (otsivad ise tõlkija) ning korraldavad tõlkeraamatu trükkimise.

Eesti Rahvusraamatukogu rahvusbibliograafia andmebaasis registreeriti 2019. aastal tõlkeid eesti keelde 1 408 raamatunimetust (sh brošüürid). 2019. aastal suurenes tõlgete osakaal, võrreldes 2015. aastaga, 4,1%-punkti ja raamatute ja brošüüride nimetuste arv suurenes 18 nimetuse võrra (tabel 7.18).

Tabel 7.18. Tõlgitud raamatute ja brošüüride nimetuste arv 2011-2019

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
Tõlked eesti keelde	1 073	1 390	1 408	1,3
Kokku raamatud ja brošüürid	3 716	3 976	3 597	-9,5
<i>Tõlkekirjanduse osakaal, %</i>	<i>28,9</i>	<i>35,0</i>	<i>39,1</i>	

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Import

Trükitoodete import Eestisse 2019. aastal mõnevõrra kasvas. 2019. aastal imporditi trükitooteid 2015. aastaga võrreldes 0,3 mln euro eest rohkem. Nii 2019. aastal kui ka 2015. aastal imporditi trükitooteid Eestisse 16 mln euro väärtuses (tabel 7.19).

Imporditavate seas olid esikohal raamatud ja brošüürid reklaami jaoks. Neid toodi 2019. aastal Eestisse 7 mln euro väärtuses (tabel 7.20), mis on 0,3 mln vähem kui 2015. aastal.

Teiseks peamiseks imporditavaks olid ajalehed ja ajakirjad (Venemaalt, Leedu ja Läti). Kõige enam imporditi trükitooteid 2019. aastal Venemaalt (3,3 miljoni euro väärtuses, tabel 7.21).

Tabel 7.19. Raamatute, ajalehtede jm trükitoodete impordikäive 2011-2019 (tuhat eurot)

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU import	15 092	16 011	16 319	1,9
raamatud, brošüürid jm trükised	6 795	8 024	7 361	-8,3
ajalehed, ajakirjad jm perioodika	2 568	1 887	2 064	9,4
kokku muud trükitooted	5 729	6 638	6 894	3,9

Allikas: Statistikaamet

Eestisse imporditud ajalehtedest ja ajakirjadest ligi 45% oli Venemaa päritolu (tabel 7.22) ning raamatutest ja brošüüridest 29% (tabel 7.23). Leedust imporditi 2019. aastal ajalehti ja ajakirju 0,3 mln euro väärtuses. Perioodikat imporditi Eestisse veel Lätist, Suurbritanniast ja Soomest. Raamatute import langes 2019. aastal 2015. aastaga võrreldes 0,7 miljoni võrra. Lisaks Venemaale tuakse muukeelseid raamatuid Eesti raamatuturule Suurbritanniast (2019. a 1,9 mln eurot), Belgiast (541 tuhat eurot), Hongkongist (423 tuhat eurot) ja Indiast (409 tuhat eurot, tabel 7.23).

Tabel 7.20. Imporditud trükiste TOP 5 2011-2019 (tuhat eurot)

Nimetus	KN kood*	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
1.Raamatud ja brošüürid reklaami jaoks	49019900	6 378	7 398	7 049	-4,7
2.Ajalehed ja ajakirjad	49029000	2 548	1 879	2 058	9,5
3.Muud trükised	49119900	1 775	1 349	1 823	35,1
4.Ärireklaam	49111090	1 120	1 222	970	-20,6
5.Laste pildiraamatud, joonistus- ja värvimisalbumid	49030000	599	692	806	16,5
Kokku TOP 5 trükiste import		12 613	12 802	12 706	-0,7
KOKKU koguimport		15 092	16 011	16 319	1,9
TOP 5 osakaal koguekspordist, %		83,6	80,0	77,9	-2,6

*KN kood on 8-kohaline kaubakood, mida kasutatakse ekspordi ja ELi-sisese kaubavahetuse deklareerimisel

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.21. Trükiste impordiriikide TOP 5 2011-2019 (tuhat eurot)

Riik	2011	2015	2019	Osakaal 2019, %
1. Venemaa	3 330	4 000	3 273	20,1
2. Läti	2 060	2 539	2 532	15,5
3. Suurbritannia	1 510	1 551	1 046	6,4
4. Soome	960	1 288	992	6,1
5. Saksamaa	910	1 131	965	5,9
Kokku TOP 5 riikide import	8 823	10 508	8 808	
KOKKU koguimport	15 092	16 011	16 319	
TOP 5 osakaal koguimpordist, %	58,5	65,6	54,0	

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.22. Ajalehtede, ajakirjade jm perioodika impordiriikide TOP 5 2011-2019 (tuhat eurot)

Riik	2011	2015	2019	Osakaal 2019, %
1. Venemaa	1 515	826	919	44,5
2. Läti	509	340	319	15,5
3. Leedu	180	244	279	13,5
4. Suurbritannia	122	163	218	10,6
5. Soome	58	132	109	5,3
Kokku TOP 5 riikide import	2 383	1 705	1 844	
KOKKU perioodika koguimport	2 568	1 887	2 064	
TOP 5 riikide osakaal koguimpordist, %	92,8	90,4	89,3	

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.23. Raamatute, brošüüride jm trükiste impordiriikide TOP 2011-2019 (tuhat eurot)

Riik	2011	2015	2019	Osakaal 2019, %
1. Venemaa	1 630	Suurbritannia 2 879	Venemaa 2 145	29,1
2. Suurbritannia	1 180	Venemaa 1 573	Suurbritannia 1 953	26,5
3. Läti	860	Hongkong 603	Belgia 541	7,3
4. Hongkong	530	Leedu 442	Hongkong 423	5,7
5. Soome	340	Saksamaa 385	India 409	5,6
Kokku TOP 5 riikide import	4 608	5 882	5 471	
KOKKU raamatute koguimport	6 795	8 024	7 361	
<i>TOP 5 riikide osakaal koguimportist, %</i>	<i>67,8</i>	<i>73,3</i>	<i>74,3</i>	

Allikas: Statistikaamet

7.1.4 Juhtivad ettevõtted

Eesti raamatu-, perioodika- jm kirjastamise valdkonna kolm juhtivat ettevõtet 2019. aasta müügitulu alusel olid ajalehtede kirjastajad: AS Ekspress Meedia (23,8 mln eurot), AS Äripäev (16,7 mln eurot) ja AS Postimees Grupp (15,99 mln eurot; tabel 7.24). TOP 10 kirjastamise ettevõtete osakaal valdkonna kogumüügitulust oli 70%.

Tabel 7.24. Kirjastamise ettevõtete TOP 10 müügitulu järgi 2019

Nimi	EMTAK 2008 kood (põhitegevusala)	Müügitulu tuhat eurot	Töötajate arv
1. AS Ekspress Meedia	Ajalehtede kirjastamine	23 775	348
2. AS Äripäev	Ajalehtede kirjastamine	16 666	228
3. AS Postimees Grupp*	Ajalehtede kirjastamine	15 936	228
4. AS Õhtuleht Kirjastus	Ajalehtede kirjastamine	13 840	197
5. AS Bit (Avita kirjastus)	Õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastamine	4 044	62
6. AS Koolibri	Õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastamine	3 030	45
7. AS Varrak	Raamatukirjastamine	2 690	32
8. OÜ Ühinenud Ajakirjad	Ajakirjade jm perioodika kirjastamine	2 020	26
9. Agapics AS	Muu kirjastamine	1 796	33
10. Menu Meedia OÜ	Muu kirjastamine	1 600	9
	KOKKU TOP 10	85 391	1 208
	KOKKU kirjastamise valdkond	122 439	2 001
	<i>TOP 10 osakaal, %</i>	<i>69,7</i>	<i>60,4</i>

*AS Postimees Grupp andmed on jagatud loomemajanduse valdkondade kirjastamine ja ringhääling vahel

Allikas: Äriregister

AS Ekspress Meedia annab välja järgmisi ajalehti: Maaleht, Eesti Ekspress, Eesti Päevaleht, LP (Eesti Päevalehe nädalalõpuleht) ning ajakirju Kroonika, Anne & Stiil, Eesti Naine, Pere ja Kodu, Tervis Pluss, Oma Maitse ja Maakodu. Lisaks pakub AS Ekspress meedia kliendiajakirjade, aastaraamatute, brožüüride ja muude infomaterjalide sisuloomet ja trükkimist.

AS-i Äripäev omanik on Põhjamaade suurim meediakontsern Bonnier Grupp. Lisaks ajalehele Äripäev annab ettevõtte välja veel kahte ajalehte, erinevaid ajakirju (näiteks Investor, Imeline Ajalugu, Imeline Teadus jt) ja raamatuid. Lisaks kirjastamisele tegeleb AS Äripäev veel erinevate ärikonverentside ja koolituste korraldamisega.

AS Postimees Grupp (ärinimi kasutusel alates 2019. aastast) on koos sõsarettevõttega Duo Media Networks Baltikumi suurima meediagrupp, mis tegeleb trüki- ja veebimeedia sisutootmise, televisiooni ja raadio tootmise, kirjastamise, otseposti ja raamatukirjastuse teenuse pakkumisega. Postimees Grupp on ainuke meediagrupp Eestis, millel on väljundid paberlehe, veebimeedia, raadio ja televisiooni näol. Postimees Grupp annab välja Eesti vanimat ajalehte Postimees ja lisaks veel ajalehti Tartu Postimees, Pärnu Postimees, Sakala, Virumaa Teataja, Järva Teataja, Lõuna-Eesti Postimees ning nädalakirja Maa Elu, koolinoorte nädalakirja Postimees Junior ja ajakirja 60+.

Juhtivad ajalehtede kirjastajad

Ajalehtede kirjastamisega tegeles 2019. aastal kokku 22 ettevõtet. Kümme suurima müügituluga ettevõtet teenisid 99% ajalehtede kirjastajate kogumüügitulust. Ajalehtede kirjastajate kogumüügitulu oli 2019. aastal 74,2 mln eurot (tabel 7.25). Võrreldes 2015. aastaga, kasvas 2019. aastal ajalehtede kirjastajate esikümnesse kuuluvate ettevõtete tulu kokku 84%.

Ajalehtede kirjastajad pakuvad ajalehti lisaks paberversioonile ka digitaalsel kujul (võimalik osta päevapilet, ainult ühe artikli lugemisõigus, aastane tellimus jne).

Tabel 7.25. Ajalehtede kirjastajate TOP 10 müügitulu järgi 2019

Nimi	Müügitulu (tuhat eurot)	Töötajate arv
1. AS Ekspress Meedia	15 936	348
2. AS Äripäev	16 666	228
3. AS Postimees Grupp*	13 840	228
4. AS Õhtuleht Kirjastus	835	197
5. OÜ Nord Print	683	8
6. OÜ Saaremaa Raadio	432	32
7. OÜ Lääne Elu	368	14
8. AS Võru Teataja	365	5
9. OÜ Põhjaranniku Kirjastus	291	28
10. AS Seitung	245	9
KOKKU TOP 10	73 191	1 097
KOKKU ajalehtede kirjastajad	74 230	1 129
TOP 10 osakaal, %	98,6	92,2

Allikas: Äriregister

Juhtivad ajakirjade jm perioodika kirjastajad

Ajakirjade jm perioodika kirjastajaid oli 2019. aastal 76, võrreldes 2015. aastaga on lisandunud 14 ettevõtet. Müügitulu suuruselt olid kolm Eesti suurimat ajakirjade kirjastajat OÜ Ühinenud Ajakirjad, OÜ IVTV ja OÜ Inforing Media (tabel 7.26). Kümme suurimat ajakirjade jm perioodika kirjastajat teenisid 40% kogu oma valdkonna müügitulust.

AS Ühinenud Ajakirjad annab välja ajakirju Kodu & Aed (koos lisaväljaannetega Minu Aed ja Jõulud), Kodutohter, TM Kodu ja Ehitus, Diivan ja Tehnikamaailm ning lisaks veel erinevaid raamatuid, nuputamisvihikuid, ristsõnu ning bookazine`sid (nii ajakirjale kui ka raamatule iseloomulike tunnustega väljaanne).

OÜ IVTV on 2012.aastal loodud ajakirjade kirjastamisega tegelev ettevõtte.

OÜ Inforing Media annab välja enam kui kümnet perioodilist venekeelset ajalehte ja ajakirja (näiteks nädalaajalehed –Infopress,TV Nedelja, TV Saatekava, Doska Objavlenii, Didget, ajakiri –Dom.Sad.Ogorod) ja ristsõnakogumikke (Divantšik, Ristmik, MegaKross, Sudoku).

Tabel 7.26. Ajakirjade jm perioodika kirjastajate TOP 10 müügitulu järgi 2019

Nimi	Müügitulu (tuhat eurot)	Töötajate arv
1. OÜ Ühinenud Ajakirjad	2 020	26
2. OÜ IVTV	693	2
3. OÜ Inforing Media	628	16
4. OÜ News B Holdings Limited	589	1
5. OÜ Buduaar Meedia	382	12
6. OÜ Nädaline	297	13
7. OÜ Litau Büroo	288	5
8. OÜ Meediapilt	265	6
9. OÜ Publishing OÜ	248	1
10. OÜ Harjumaa Ühinenud Meedia	240	7
KOKKU TOP 10	5 650	89
KOKKU ajakirjade jm perioodika kirjastajad	14 036	281
TOP 10 osakaal, %	40,3	31,7

Allikas: Ärireister

Juhtivad raamatute, õpikute ja brošüüride jmt kirjastajad

Ärireistri andmetel oli Eestis 2019. aastal 217 raamatute kirjastamise ettevõtet. Nende kogumüügitulu oli 27,7 mln eurot (tabel 7.27).

Võrreldes 2015. aastaga on kolm suurimat ettevõtet suutnud 2019. aastal esikolmikusse püsima jääda, kuid vahetusid positsioonid. 2019. aastal olid kolm suurima müügituluga raamatukirjastajat AS Bit (Avita kirjastus, 4,0 mln eurot), AS Koolibri (3,0 mln eurot) ja AS Varrak (2,7 mln eurot). 2015. aasta esikolmik: AS Varrak, AS Bit ja AS Koolibri.

AS Bit (Avita kirjastus) on loodud 1988. aastal ja tegeleb peamiselt erineva õppekirjanduse kirjastamisega. Eriline suund kirjastuse tegevuses on digitaalse õppevara arendus. Selles valdkonnas on sündinud unikaalne õpetaja töövahend e-tund. Avita kirjastuse digiõpikud on kasutamiseks õppekeskkonnas Opiq. Platvorm Opiq kuulub tehnoloogiaettevõttele Star Cloud OÜ.

AS Koolibri on 1991. aastal loodud peamiselt õppekirjanduse kirjastamisele spetsialiseerunud ettevõtte, Õppekirjanduse kõrval kirjastab Koolibri ka sõnaraamatuid, lasteraamatuid, teatme- ja aimekirjandust, nii originaal- kui ka tõlkekirjandust. Koolibri digiõpikud on samuti kasutamiseks õppekeskkonnas Opiq.

AS Varrak loodi 1991. aastal. Kirjastus annab välja nii ilukirjandust kui ka ajalooramatuid, teatmeteoseid ja lasteraamatuid. Haldab Eesti suurimat raamatuklubi – Suur Eesti Raamatuklubi, millel on ca 35 tuhat klubiliiget.

Raamatukirjastused peavad varasemate aastate müügikäibe saavutamiseks välja andma üha enam teoseid, kuid kuna raamatu edu on keeruline ette ennustada, siis peab valikuid hoolega kaaluma. Enamasti katavad menüüid (nn bestsellerid) väiksemate tiraažidega ja spetsiifilisema kirjanduse väljaandmisega seonduvad kulud. Väljaantavate raamatute tiraažid on jäänud väiksemaks ja väljaandmisega seonduvad kulud on kasvanud.

Rahvusraamatukogu koostab kirjastajate pingerida rahvusbibliograafia andmebaasi sisestatud raamatute ja brošüüride ilmumisaasta järgi eeldusel, et pingerea avaldamisel on enamik kõne all oleva aasta säilituseksemplare rahvusraamatukokku laekunud.

Tabel 7.27. Raamatute kirjastajate TOP 10 müügitulu järgi 2019

Nimi	Müügitulu (tuhat eurot)	Töötajate arv
1. AS Bit (Avita kirjastus)	4 044	62
2. AS Koolibri	3 030	45
3. AS Varrak	2 690	32
4. OÜ AzBooks International	1 305	6
5. AS Tänapäev	1 209	8
6. AS Egmont Estonia	1 062	8
7. AS Sinisukk	859	10
8. OÜ Hea Lugu	780	7
9. OÜ Fookus Meedia	730	10
10. OÜ Maurus Kirjastus	696	10
KOKKU TOP 10	16 450	198
KOKKU raamatute kirjastajad	27 689	414
TOP 10 osakaal, %	59,4	47,8

Allikas: Äriregister

2019. aastal (seisuga 15.10.2020) olid Rahvusraamatukogu andmetel kolm suurimat paberraamatute kirjastajat AS Koolibri (186 nimetust) ja Bestkaup OÜ (kirjastus Ersen, 182 nimetust) ja Tartu Ülikooli Kirjastus (132 nimetust). Võrguteavikute nimetuste arvu järgi olid 2019. aastal (seisuga 15.10.2020) suurimad kirjastajad Bestkaup OÜ (kirjastus Ersen, 232 nimetust), Tartu Ülikooli Kirjastus (117 nimetust) ja AS Varrak (76 nimetust).

Juhtivad muude toodete kirjastajad

Muude toodete (kaartide, piltide, kalendrite jne) kirjastamisega tegelevaid äriettevõtteid oli 2019. aastal 86. Kümme valdkonna juhtivat firmat moodustasid veidi üle kolmveerandi (76%, tabel 7.28) muude toodete kirjastajate kogumüügitulust.

AS Agapics ettevõtte on kasvanud välja 1922. aastal asutatud Palettist. Agapics nimi võeti kasutusele 2020. aasta alguses. Ettevõtte suurimad tootegrupid on õnnitlus- ja tervituskaardid, kingipakitooted, peotarvikud, kleebised ja kirjatärbed. Tooted luuakse koos Eesti kunstnike ja kirjanikega, ettevõtte ise, organiseerib tootmise, ladustamise, korraldab transpordi poodidesse. Lisaks pakub Agapics kauplustele sobilikke väljapanekulahendusi ja hooldemüügi teenust.

OÜ Menu Meedia on loodud 2008. aastal ja kirjastab nii ajakirju kui ka raamatuid (ka digiväljaandeid). Tooteportfelli kuuluvad ettevõtete kinkeraamatud, ajalooramatud, ideeraamatud ja klassikalised aastaraamatud. Menu Meedia annab välja nii ilukirjandust, käsiraamatuid, aimekirjandust, kokaraamatuid kui ka lasteraamatuid. Ettevõtte pakub erinevaid veebilahendusi alates veebiajakirjadest kuni erinevate rakenduste ja platvormide loomiseni välja ning loob koolitus- ja õppekeskkondi.

Tabel 7.28. Muude toodete kirjastajate TOP 10 müügitulu järgi 2019

Nimi	Müügitulu (tuhat eurot)	Töötajate arv
1. AS Agapics	4 044	33
2. OÜ Menu Meedia	3 030	9
3. OÜ Saarakiri	2 690	8
4. OÜ Paljasjalg	1 305	4
5. OÜ Havera	1 209	3
6. OÜ Puhkus Eestis Kirjastus	1 062	9
7. OÜ Olviaprin	859	1
8. OÜ Turundusvärav	780	1
9. OÜ Autor Kirjastus	730	1
10. OÜ Tallinna Paberikoda	696	6
KOKKU TOP 10	4 725	75
KOKKU muude toodete kirjastajad	6 243	125
TOP 10 osakaal, %	75,7	60,0

Juhtivad kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajad

Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamisega tegelevaks ettevõtteks registreeris end 2019. aastal Äriregistri andmetel vaid üks ettevõtte - OÜ Elite Service Group. Ettevõtte teostas viimase kirjastamisega seotud töö 2018. aasta lõpus ning arvestades praeguse aja trende, kus suurem osa infost on internetist kättesaadav ning vajadus traditsiooniliste aadressiraamatute järele praktiliselt puudub, ei ole ettevõtte enam antud valdkonnas aktiivne.

Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete juhtivad ettevõtted

Kirjastamise valdkonnaga seotud trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete 2019. aasta 225,7 mln euro suurusest kogumüügitulust moodustas 53% kümne esimese ettevõtte müügitulu (1,2 mln eurot, tabel 7.29).

Suurima ehk 28,2 mln euro suuruse müügituluga trükiettevõtte oli 2019. aastal AS Kroonpress, millele järgnes AS Printall (müügitulu 25,7 mln eurot). Ka 2015. aastal olid AS Kroonpress ja AS Printall müügitulult kaks Eesti juhtivat trükiettevõtet.

AS Kroonpress asutati 1990 ja on Baltikumi juhtiv trükikoda, mis on spetsialiseerunud suuremahuliste kommertstoodete (ajakirjad, kataloogid, brošüürid, otsepostitus) ning ajalehtede trükkimisele. AS Kroonpress omab keskkonnajuhtimisstandardi ISO 14001 sertifikaati, puidu tarneahelate jälgimise FSC ja PEFC sertifikaate ning Põhjamaade Luigemärgise (Nordic Ecolabel) ja Euroopa Liidu Ökomärgise kasutuslitsentse.

AS Printall loodi aastal 1971 ja tegeleb peamiselt kõrgekvaliteediliste ajakirjade trükkimisega. Lisaks trükitakse ajalehti (suuremad neist on Eesti Ekspress, Päevaleht ja Maaleht ning mitmed maakonnalehed), reklaammaterjale ja nn ajakirjalaadseid tooteid (pehme kaanega raamatuid). Printall omab keskkonnajuhtimisstandardi ISO 14001 sertifikaati, puidu tarneahelate jälgimise FSC ja PEFC sertifikaate, taastuvatest energiaallikatest pärineva energia kasutamise sertifikaati Green Choice ja ClimateCalc sertifikaati (võimaldab rahvusvaheliselt võrreldavalt arvutada nii trükikoja kui ka üksiktoote süsinikjalajälje suurust) ning Põhjamaade Luigemärgise kasutamise õigust.

OÜ Data Print 1998. aastal asutatud etiketitootja, mis kasutab tootmises flekso ja digitrüki tehnoloogiaid, ning teeb koostööd toiduaine-, joogi-, ravimi- ja keemiatööstusega. Omab ISO 9001:2015 ja ISO 14001:2015 sertifikaate, HD Flexo ja FSC sertifikaate.

Tabel 7.29. Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete TOP 10 müügitulu järgi 2019

Nimi	EMTAK 2008 põhitegevusala	Müügitulu tuhat eurot	Töötajate arv
1. AS Kroonpress	Muu trükkimine	28 182	237
2. AS Printall	Perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjalide, äriblankettide jm kontoritarvete trükkimine	25 695	228
3. OÜ Data Print	Mujal liigitamata trükkimine, k.a siiditrükk	13 291	75
4. OÜ Print Best	Muu trükkimine	9 727	92
5. OÜ LabelPrint	Mujal liigitamata trükkimine, k.a siiditrükk	9 526	70
6. OÜ Tallinna Raamatu-trükikoda	Raamatute trükkimine	7 468	126
7. AS Printon	Raamatute trükkimine	7 120	116
8. AS Reusner	Perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjalide, äriblankettide jm kontoritarvete trükkimine	6 836	73
9. AS Printcenter Eesti	Mujal liigitamata trükkimine, k.a siiditrükk	5 699	74
10. OÜ K-Print	Muu trükkimine	5 293	62
KOKKU TOP 10		118 837	1 153
KOKKU trükindus ja selle sidusalad		225 885	2 753
TOP 10 osakaal, %		52,6	41,9

Allikas: Äriregister

7.2. NÕUDLUS

7.2.1. Trükimahud

Raamatud ja brošüürid

Raamatute (sh brošüüride) kogutrükiarv vähenes 2019. aastal, võrreldes 2015. aastal trükitud nimetuste koguarvuga, 1,4 miljoni trükieksemplari võrra (30%; tabel 7.30). 2019. aastal oli kokku 3,3 mln trükieksemplari 3 597 raamatunimetuse peale (sh brošüürid). 2019. aastal trükiti raamatuid 2,6 mln eksemplari ja brošüüre 0,7 mln eksemplari. Raamatutest ja brošüüridest suurima osakaaluga (27%) olid nii 2019. kui ka 2015. aastal lastekirjanduse väljaanded.

2019. aastal suurenes enim muu kirjanduse (20%) ja publitsistika (29%). Ilukirjanduse trükiarvu kasv jäi alla ühe protsendi. Suurima languse tegid samal perioodil ametlike väljaannete (-86%), teaduskirjanduse (-50%) ja õppekirjanduse (-45%) trükiarvud.

Tabel 7.30. Eesti raamatute ja brošüüride tüpoloogia trükiarvu järgi 2011-2019 (tuhat eksemplari)

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015	
				Eksemplaride arv	%
KOKKU	4 431,6	4 643,5	3 252,5	-1 391,0	-30,0
lastekirjandus	1 054,3	1 260,7	892,8	-367,9	-29,2
tarbekirjandus	768,2	1 032,9	615,3	-417,6	-40,4
ilukirjandus	530,5	580,1	583,9	3,8	0,7
õppekirjandus	807,3	515,5	282,3	-233,2	-45,2
aimekirjandus	230,2	340,1	267,8	-72,3	-21,3
memuaarid, reisikirjad, päevikud jne	302,1	221,4	151,8	-69,6	-31,4
ametlikud väljaanded	144,8	199,0	28,6	-170,4	-85,6
muu kirjandus	213,2	134,3	161	26,7	19,9
teatmekirjandus	110,5	114,7	114	-0,7	-0,6
teaduskirjandus	120,0	110,7	55,4	-55,3	-50,0
kunstikirjandus	115,7	103,3	60	-43,3	-41,9
publitsistika	34,8	30,8	39,6	8,8	28,6

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Ajakirjad

Eestis ilmus 2019. aastal 336 eri nimetusega ajakirja, mille kogutrükiarv oli 15 miljonit (tabel 7.31) ja mis oli võrreldes 2015. aastaga 4,9 mln eksemplari vähem.

Tabel 7.31. Ajakirjade trükiarv 2011-2019 (mln eksemplari)

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU ajakirjad	17,0	19,9	15,0	-24,6

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Ajalehed

Üleriiklike päevalehtede (4-6 korda nädalas ilmuvad) aastakeskmise kogutrükiarv ilmumispäeva kohta 2019. aastal langes (tabel 7.32). 1-3 korda nädalas ilmuvate ajalehtede aastakeskmise tiraaž ilmumispäeval, võrreldes 2015. aastaga kasvas veerandi võrra (nii regionaalse levikuga kui ka tasuta päevalehtede aastakeskmise trükiarv ilmumispäeval kasvas enam kui 50%).

Tabel 7.32. Eesti ajalehtede aastakeskmise tiraaž ilmumispäeva kohta 2011-2019 (trükikodade andmed, tuhat eksemplari)

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU 4-6 korda nädalas ilmuvad päevalehed	210	163	144	-11,7
üleriigilise leviga	162	119	103	-13,4
maakonnalehed	48	44	41	-6,8
KOKKU 1-3 korda nädalas ilmuvad ajalehed	350	314	393	25,2
üleriigilise leviga	134	115	93	-19,1
regionaalsed	51	37	56	51,4
tasuta päevalehed	165	162	244	50,6

Allikas: Eesti Meediaettevõtete Liit

Kuigi 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga on ajalehtede aastakeskmised tiraažid langenud, siis suurima aastakeskmise tiraažiga ajalehed ei ole muutunud. Meediaettevõtete Liidu (EML) andmetel olid nii 2019. kui ka 2015. aastal suurima aastakeskmise tiraažiga üleriigiline päevaleht Õhtuleht (2019. aastal keskmiselt 42,1 tuhat ja 2015. aastal keskmiselt 48,6 tuhat ja eksemplari ilmumispäeva kohta). Maakonna lehtedest oli suurima aastakeskmise tiraažiga Pärnu Postimees (2019. aastal 11,4 tuhat ja 2015. aastal keskmiselt 12,1 tuhat eksemplari) ja üleriigilistest nädalalehtedest Maaleht (2019. aastal 40,8 tuhat ja 2015. aastal keskmiselt 47,1 tuhat eksemplari). Tasuta lehtedest oli suurima tiraažiga Linnaleht (Tallinna Linnaleht, Tallinna Linnaleht vene keeles, Tartu Linnaleht ja Pärnu Linnaleht; 2019. aastal 81,7 tuhat ja 2015. aastal keskmiselt 95 tuhat eksemplari). Alates 2021. aasta novembrist lõpetas AS Õhtuleht Kirjastus Linnalehe väljaandmise, kuna koroonakriis vähendas reklaamitulu, mis oodatud mahus ei taastunud.

Eesti Meediaettevõtete Liidu andmetel oli 2019. aasta detsembris liikmesväljaannetel tasulisi digitellimusi kokku ligi 85 tuhat. Antud andmete kogumine lõpetati 2021. aastal, sest kõik liikmeskanalid ei jaganud enam statistikat. Viimane avaldatud liikmesväljaannete tasuliste digitellijate arv oli 2021. aasta mai kuus pea 160 tuhat. 2021. aasta teisest kvartalist alates avaldab EML digitellimuste arvu kirjastuste/väljaandjate kaupa. 2021. aasta detsembris oli liikmesväljaannete tasulisi digitellimusi Ekspress Meediale ligi 75 tuhat, Äripäeval üle 26 tuhande (sh teemaveebid), Õhtuleht Kirjastusel ligi 21 tuhat ja Võrumaa Teatajal üle tuhande.

Meediaväljaannete statistika on lünklik ja ülevaade puudub. Ettevõtted peavad tellijate ja tiraažide andmeid ärisaladuseks ning neid ei avaldata.

7.2.2. Raamatute ostumahud

Eesti traditsioonilist paberkandjal raamatute turgu muudab jätkuvalt e-raamatute osakaalu kasv.

Ühe leibkonnaliikme kulutused raamatutele ja ajakirjandusele 2019. aastal olid Statistikaameti andmetel 41,3 eurot (0,7% kulutustest) ja 2015. aastal 40,8 eurot (0,9% kulutustest, tabel 7.33). 2019. aastal oli ühe leibkonnaliikme kulutused raamatutele ja ajakirjandusele 1,2% suuremad kui 2015. aastal.

Tabel 7.33. Leibkonna liikme kulutused ajakirjandusele ja raamatutele aastas, 2011-2016 (eurot)

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
Leibkonnaliikme kulutused ajakirjandusele ja raamatutele	31,6	40,8	41,3	1,2
<i>osatähtsus kogukulutustes</i>	1,0	0,9	0,7	

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.34. Eesti Kirjastuste Liidu liikmete paberraamatute müügi TOP 5 Eestis 2011–2019*

	1. koht	2. koht	3. koht	4. koht	5. koht
2019	"Minu Eesti seiklus" Kätlin Vainola Päike ja Pilv	"Путешествие по моей Эстонии" Kätlin Vainola Päike ja Pilv	"Pliksi ja Plaksi nupuraamat" Jekaterina Krutilova Päike ja Pilv	"Tont ja Facebook" Andrus Kivirähk Varrak	"Eesti elusloodus. Kodumaa looduse teejuht" Rein Kuresoo, Hendrik Relve, Indrek Rohtmets Varrak
Koguarv	20 769	12 950	10 195	8 116	4 537
2015	"Karneval ja kartulisalat" Andrus Kivirähk Varrak	"Jaak Joala. Kuulsuse ahelad" Margit Kilumets Hea Lugu	TEA entsüklopeedia 12. köide TEA kirjastus	"Valmistume kooliks. Töövihik 1" Pilvi Kula Koolibri	"Valmistume kooliks. Töövihik 2" Pilvi Kula Koolibri
Koguarv	11 161	10 470	7 351	6 546	6 019
2011	"Tervise kokaraamat" Aive Luigela Varrak	TEA entsüklopeedia 6. köide TEA kirjastus	TEA entsüklopeedia 7. köide TEA kirjastus	"Nadja koogid" Nadežda Kaarma Menu Kirjastus	"Jõulud kodus" I. Tammis, P. Petersoo Varrak
Koguarv	13 183	8 155	8 094	7 700	7 289

* Raamatu nimetus, autor, kirjastaja

Allikas: Eesti Kirjastuste Liit

Eesti Kirjastuste Liidu² TOP 100 menukrite edetabelis oli 2019. aastal esikohal lasteraamat "Minu Eesti seiklus" (autor K. Vainola, koguarvuga 20 769 eksemplari, tabel 7.34), järgnes sama raamatu venekeelne versioon ning kolmandal kohal oli eelnevaid raamatuid täiendav "Pliksi ja Plaksi nupuraamat".

Eesti Kirjastuste Liidu e-raamatute edetabeli esikohal nii 2015. kui ka 2019. aastal oli E.L.James'i e-raamat kirjastuselt Pilgrim: 2019. aastal "Tumedam" ja 2015. aastal "Viiskümmend halli varjundit" (läbimüügid vastavalt 804 ja 564 eksemplari).

OÜ Eesti Digiraamatute Keskuse (edaspidi EDRK) andmetel oli 2019. aasta lõpus e-raamatute andmebaasis kokku 4 475 e-raamatut ja 2021. aasta lõpus juba 7 671 e-raamatut. Kui 2019. aastal kasvas e-raamatute turg 7%, siis 2021. aastal oli kasv juba 22% ning kasv jätkub. 2021. aastal oli e-raamatute turumaht hinnanguliselt 1 miljon eurot. Suurema osa turust moodustavad tellimusteenused (59%), järgnevad üksikmüük (26%) ja raamatukogud (16%). EDRK andmetel oli 2019. aastal enimmüüdud e-raamat "Tüdruk, kes peab surema" (autor David Lagercrantz, kirjastus Varrak), järgnesid "12 asja, mida koolis ei õpetatud, aga mida kõik peaksid teadma" (autor Roland Tokko, Edu Akadeemia OÜ) ja "Nuga" (autor Jo Nesbo, Varrak). Enim müüdud e-raamat 2017. aastal oli "Kus ma olen ja kuidas sina võid palju kaugemale jõuda" (autor Mihkel Raud, FD Distribution OÜ).

Eesti kaks suurimat raamatute müügiketti Rahva Raamat ja Apollo avaldavad kodulehel raamatute müügi edetabeleid nii nädalate, kuude kui ka aastate lõikes. 2019. aastal enimmüüdud raamat Rahva Raamatu müügitalbis oli "Väike prints" Antoine de Saint-Exupery ja Apollo müügiedetabeli tipus oli "Isa" Mihkel Raud (tabelid 7.35 ja 7.36).

² www.estbook.com

Tabel 7.35. Rahva Raamatu enim müüdud paberraamatute TOP 5 2015-2019*

	2015	2019
1.	"Karneval ja kartulisalat" Andrus Kivirähk Varrak	"Väike prints" Antoine de Saint-Exupery Rahva Raamat
2.	"Jaak Joala. Kuulsuse ahelad" Margit Kilumets Hea Lugu	"Tont ja Facebook" Andrus Kivirähk Varrak
3.	"Oskar ja asjad" Andrus Kivirähk Film Distribution OÜ	"Apteeker Melchior ja Pilaatuse evangeelium" Indrek Hargla Raudhammas
4.	"Lumekuninganna ja igavene talv. Soenguraamat. Anna ja Elsa lemmiksoengud" Disney Egmont Estonia	"Pariis. Kaksikümend viis aastat hiljem" Tõnu Õnnepalu EKSA
5.	"Kirju" Evelin Ilves Petrona Print	"Sipsik" Eno Raud Tammerraamat

* Raamatu nimetus, autor, kirjastaja

Allikas: Rahva Raamat, www.rahvaraamat.ee

Tabel 7.36. Apollo enim müüdud paberraamatute TOP 5 2015 - 2019*

	2015	2019
1.	"Oskar ja asjad" Andrus Kivirähk Film Distribution OÜ	"Isa" Mihkel Raud FD Distribution OÜ
2.	"Karneval ja kartulisalat" Andrus Kivirähk Varrak	"Apteeker Melchior ja Pilaatuse evangeelium " Indrek Hargla Raudhammas
3.	"Minu Kennedy" Stig Rästa Film Distribution OÜ	"Taassünd" Marilyn Kerro Ühinenud Ajakirjad
4.	"Jaak Joala. Kuulsuse ahelad" Margit Kilumets Hea Lugu	"Lemmikloomade ja lemmikloomahoiduse entsüklopeedia" David Alderton, Alan Edwards, Peter Larkin, Mike Stockman Sinisukk
5.	"Vilja teine elu" Kalle Muuli, Tiit Pruuli Go Group	"Minu lugu" Michelle Obama Helios

* Raamatu nimetus, autor, kirjastaja

Allikas: Apollo, www.apollo.ee

7.2.4. Lugemus

Statistikaameti 2017. aastal läbi viidud Eesti elanike kultuurielus osalemise uuringu andmetel luges 2017. aastal interneti vahendusel ajakirjandust 59% (kasv võrreldes 2015. aastaga 12,3 %-punkti) ja e-raamatuid 15% (1,7 %-punkti) vähemalt 15-aastastest interneti teel kultuuri või meediateenuse kasutajatest (tabel 7.37). Vanuseliselt on kõige aktiivsemad interneti vahendusel ajakirjanduse ja e-raamatute lugejad alla 44- aastased elanikud. Kõige madalam on internetis ajakirjanduse ja e-raamatute lugejate osakaal vähemalt 65-aastaste hulgas. Enim loevad e-raamatuid (üli)õpilased ja mittetasustatud praktikandid. Ajakirjanduse lugemine internetis meedia- või kultuurikasutajate hulgas on oluliselt laiemalt levinud kui e-raamatute lugemine.

Statistikaameti uuringust lähtuvalt luges 2020. aastal raamatuid vähem elanikke kui 2015. aastal. 2020. aastal luges vähemalt 15-aastastest elanikest raamatuid 70% (2015. aastal 81%), kellest 64% luges ilukirjandust (2015. aastal 74%), 34% aimekirjandust (2015. aastal 40%), 28% õppekirjandust (2015. aastal 39%) ja 100% muud liiki kirjandust (tabel 7.38). Endiselt loetakse valdavalt ilukirjandust igas vastajate rühmas kõige enam, vaid (üli)õpilased ja mittetasustatud praktikandid loevad õppekirjandust (2020. aastal 79% ja 2015. aastal 82% lugejatest) rohkem kui ilukirjandust (2020. aastal 70% ja 2015. aastal 74%).

Tabel 7.37. Eesti elanike ajakirjanduse ja e-raamatute lugemine interneti vahendusel 2017, %

	Kultuuri- või meediateenuse kasutamine interneti vahendusel			
	Ei ole kasutanud	On kasutanud	sealhulgas*	
			ajakirjanduse lugemiseks	e-raamatute lugemiseks
Kogu Eesti	21	79	59	15
Mehed	17	83	61	7
Naised	25	75	56	8
15-24-aastased	..	100	71	10
25-44-aastased	2	98	74	9
45-64-aastased	16	84	64	9
Vähemalt 65-aastased	66	34	24	2
Esimese taseme või madalama haridusega isikud**	33	67	45	5
Teise taseme haridusega isikud***	23	77	57	6
Kolmanda taseme haridusega isikud****	14	86	68	11
Täisajaga töötajad	5	95	72	9
Osaajaga töötajad	9	91	67	10
Töötud	13	87	56	..
(Üli)õpilased, mittetasustatud praktikandid	..	100	73	12
Pensionärid	64	36	25	3
Muud mitteaktiivsed	..	96	67	..

* Üks inimene võis märkida mitu teenust

** Algharidusega, algharidusega, põhiharidusega

*** Kutseharidusega pärast põhiharidust, üldkeskharidusega, kutseharidusega koos üldkeskharidusega, kutseharidusega pärast üldkeskharidust, keskharidusega pärast põhiharidust

**** Keskeriharidusega pärast üldkeskharidust, kõrgharidus, magistrikraadiga, doktorikraadiga

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.38. Eesti elanike raamatute lugemine ja lugejate žanri valik 2020, %

	Raamatute lugemine						
	Ei ole lugenud	On lugenud	sh žanri valik*				
			Ilu- kirjandus	Aime- kirjandus	Õppe- kirjandus	Kunsti- albumid	Muu
Kogu Eesti	30	70	64	34	28	..	100
Mehed	39	61	56	40	26	..	100
Naised	23	77	69	29	29	..	100
15-24-aastased	18	82	64	33	64	..	100
25-44-aastased	28	73	53	31	31	..	100
45-64-aastased	32	68	67	37	23	..	100
Vähemalt 65-aastased	38	62	76	34	6	..	100
Esimese taseme või madalama haridusega isikud**	40	60	66	28	40	..	100
Teise taseme haridusega isikud***	37	63	61	30	20	..	100
Kolmanda taseme haridusega isikud****	18	82	65	39	31	..	100
Täisajaga töötajad	29	71	61	33	28	..	100
Osaajaga töötajad	25	75	61	44	37	..	100
Töötud	32	68	56	34	29	..	100
(Üli)õpilased, mitte-tasustatud praktikandid	8	92	70	34	79	..	100
Pensionärid	41	59	75	33	5	..	100
Muud mitteaktiivsed	22	78	45	29	26	..	100

* Üks inimene võis märkida mitu kirjanduse liiki.

** Algharidusega, algharidusega, põhiharidusega

*** Kutseharidusega pärast põhiharidust, üldkeskharidusega, kutseharidusega koos üldkeskharidusega, kutseharidusega pärast üldkeskharidust, keskharidusega pärast põhiharidust

**** keskeriharidusega pärast üldkeskharidust, kõrgharidus, magistrakraadiga, doktorikraadiga

Allikas: Statistikaamet

7.2.5. Avaliku sektori huvid

Kirjandus on omakeelse kultuuriruumi üks alustalasid, luues eeldused ka teiste valdkondade kestmiseks ja arenguks. Kultuuriministeerium toetab Eesti autorite uute teoste loomist, kirjastamis-tegevust ning kirjanduse kättesaadavust.

Eelkõige peetakse tähtsaks raamatute kättesaadavust, lugemise populaarsust, kirjanduse väärtustamist. Lugejate kasvatamiseks on vaja head (laste)kirjandust, laste ja noorte lugema innustamist nii kodu, lasteaia kui ka kooli poolt, üliolulisel kohal on oma valdkonna kompetentsikeskuse – Eesti Lastekirjanduse Keskuse tegevus. Mitmed kirjanduskonkursid toovad laste ja noorte lugemislauale uusi ja huvitavaid eesti kirjanike teoseid, noored autorid leiavad väljundi ka riigi toetatavates ajakirjades Hea Laps ja Värske Rõhk. Ajakiri Täheke kuulub endiselt paljude algklasside soovituslikku lugemisnimekirja.

Kultuuriministeerium toetab kultuuriajakirjandust SA Kultuurileht kaudu, mis annab välja 2 nädalalehte (Sirp, Õpetajate Leht) ja 11 ajakirja (Akadeemia, Looming, Loomingu Raamatukogu, Keel ja Kirjandus, Muusika, Vikerkaar, Teater. Muusika. Kino, Kunst.ee, Täheke, Hea Laps, Värske Rõhk, Müürileht) ning võrukeelset ajalehte Uma Leht. Kõik väljaannete varasemad aastakäigud on digiteeritud ja tasuta kättesaadavad Eesti Rahvusraamatukogu digiarhiivist Digar. Tihe koostöö toimub SA Kultuurileht väljaannete ja Eesti Rahvusringhäälingu kultuuriportaali vahel. Väljaannetel oma veebilehed ja nad on esindatud sotsiaalmeedias (Facebook, Twitter, Instagram, YouTube).

2017. aastal jõustus Säilituseksemplari seadus, mis kohustab koguma lisaks traditsioonilistele väljaannetele ka digitaalseid väljaandeid. Säilituseksemplari seadus tagab trükiste algmaterjali kogumise, et vältida tulevikus raamatute, ajalehtede, ajakirjade ja teiste väljaannete digiteerimist.

Riik kingib Eesti Lastekirjanduse Keskuse eestvedamisel ja Kultuuriministeeriumi toel igale vastsündinule elu esimese raamatu „Pisike puu“, mis sisaldab nii vanu kui uuemaid luuletusi ning jutte tuntud ja armastatud eesti lastekirjanikelt. Peredeni jõuavad raamatud kõikjal Eestis kohalike raamatukogude kaudu. Paljudes kohtades antakse kingitus üle omavalitsuste poolt korraldavatel pidulikel üritustel, kus tervitatakse uusi ilmakodanikke ja õnnitletakse vastseid lapsevanemaid. Välisriigis tuleb raamatu saamiseks pöörduda Eesti välisesindusse. Raamatute laialijagamist aitab korraldada Välisministeerium.

Raamatu vahele on Lastekirjanduse Keskus lisanud nõuanded lapsevanematele, kuidas kasvatada lapsest raamatulaps. Raamatukinkimise traditsioon sai alguse 2007. aastal, mil raamatu pealkirjaks oli „Minu esimene raamat“ (väljaandja Eesti Lastekirjanduse Keskus). Aastatel 2008–2014 kandis raamat pealkirja „Las laps loeb“ (koostajaks Heiki Vilep ja väljaandjaks SA Kultuurileht). Alates 2015. aastast on kinke-raamatu koostaja ja väljaandja taas Eesti Lastekirjanduse Keskus.

2016. aastal hakati maksma kirjanikupalka. Raha palga maksmiseks eraldab Kultuuriministeerium toetusena Eesti Kirjanike Liidule. Ühe palga suurus on 1,1 kõrgharidusega kultuuritöötaja miinimumpalka koos kõigi maksudega. Palka maksab loomeliit avaliku konkursi alusel valitud isikutele kolme aasta vältel. Kokku makstakse aasta jooksul kirjanikupalka 15 kirjanikule ja igal aastal vahetub viis kirjanikku.

Kirjanikupalga saajate valikukomisjoni kuuluvad Eesti Kirjanduse Keskuse, Eesti Lastekirjanduse Keskuse, Eesti Kirjastuste Liidu, Eesti Kirjanike Liidu ja Eesti Rahvusraamatukogu esindajad.

Eesti Kirjanike Liidule laekus kirjanikupalgale aastateks 2022-2024 kokku 48 sooviavaldust, mille hulgast valiti välja viis kirjanikku: Jüri Kolk, Peeter Sauter, Reeli Reinaus, Margit Lõhmus ja Tõnis Vilu. Kirjanikupalgaga kaasnevad sotsiaalsed garantiid (ravi- ja pensionikindlustus), mida stipendiumite ja preemiatega ei kaasne.

Õppevahendite soetamiseks on riigieelarves ette nähtud toetus kohalikele omavalitsustele, mida kasutatakse oma äranägemise järgi (ei ole ettekirjutusi milliseid õppevahendeid ja mis mahus peab ostma). Õppevahendite toetusraha õpilase kohta on püsinud muutumatuna alates 2007. aastast. Samal aastal võeti vastu otsus, et vanematelt ei tohi õppevahendite soetamiseks toetust küsida, mis pärssis oluliselt uute õppevahendite ostmist. Kuigi see seadus enam ei kehti, ei ole vanematelt õppevahendite ostuks raha kogumine laialdaselt levinud. Õppematerjalide probleemi lahendamiseks soovitatakse koolidele sageli ka paljundamist (näiteks töövihikust), kuid sellisel juhul on tegemist autoriõiguste rikkumisega.

Alates 2022. aastast ei ole enam digitaalsed õppevahendid kooliõpilastele tasuta kättesaadavad ja nende kasutamise osas teeb otsuse omavalitsus.

Kuna õppevahendite soetamiseks mõeldud summa on pikalt muutumatuna püsinud ja kindlaks ei ole määratud, mis mahus peaks ostma õpikuid (ka digiõpikuid), siis on viimaste kättesaadavus ja valik valdades üle Eesti väga erinev.

7.3. ORGANISATSIOON JA POLIITIKA

7.3.1. Finantseerimine ja riiklikud toetusmeetmed

Kirjandusvaldkonna toetuseks eraldavad raha valdavalt Kultuuriministeerium ja Eesti Kultuurkapital.

Kirjastamise valdkonda finantseeriti riigieelarvest 2019. aastal kokku 6,7 mln euroga, mida on 30% enam kui 2015. aastal (tabel 7.39). 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga kasvasid kõik Kultuuriministeeriumi poolt välja makstavad toetused.

2019. aastal eraldati Kirjanike Liidule Loomeliitude seaduse alusel (LLS) Kultuuriministeeriumi eelarvest kokku 80,7 tuhat eurot.

Tegevustoetust saavad Kultuuriministeeriumi eelarvest Eesti Lastekirjanduse Keskus, Eesti Kirjanduse Keskus ja SA Kultuurileht (2019. aastal vastavalt 0,78 mln, 0,17 mln ja 2,63 mln eurot). Kultuuriministeeriumist saadavatest toetustest kasvas 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga kõige enam (56%) Kultuurilehele makstav tegevustoetus

Tabel 7.39. Kirjastamise valdkonna finantseerimine 2011-2019, tuhat eurot

	2011	2015	2019	Muutus 2019/2015, %
KOKKU finantseerimine	4 558	5 136	6 681	30,1
Finantseerimine riigieelarvest	4 453	5 136	6 632	29,1
Kultuuriministeerium	2 184	2 860	4 087	24,9
SA Kultuurileht	920	1 686	2 631	56,0
Eesti Kirjanduse Keskus MTÜ	81	125	170	36,0
osalemine rahvusvahelistel raamatumessidel	139	127	177	39,4
Eesti Lastekirjanduse Keskus	293	569	780	37,1
LLS-i alusel tehtud toetused Eesti Kirjanike Liidule	...	17	63	3,6 korda
Autorihüvitusfond SA (laenus- ja paljundushüvitis)	160	194	266	37,1
Eesti Kultuurkapital	1 558	1 733	2 410	39,1
Traducta	85	128	177	38,3
Avatud Eesti Raamat	92	138	231	67,4
Hieronymus	-	-	88	-
Kirjanduse Sihtkapitali toetused, stipendiumid	1 100	1 365	1 535	12,5
Kirjanduse Sihtkapitali aastapreemiad	33	47	53	12,8
Kirjanduse Sihtkapitali elutöötoetus	56	55	74	34,5
Eesti Kultuurkapitali nõukogu eraldused	62	144	212	47,2
Õppejõu loometegevuse toetamise stipendium	-	-	40	-
Keskonnainvesteeringute Keskus	711	543	135	-75,1
Muu finantseerimine	105	-	49	-
EAS-i toetused	98	-	49	-

Allikad: Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital, Keskonnainvesteeringute Keskus, EAS, Autorihüvitusfond

Eesti Kultuurkapitali³ tegevuse eesmärk on kunstide, rahvakultuuri, kehakultuuri ja spordi ning kultuuri-ehitiste rajamise ja renoveerimise toetamine rahaliste vahendite sihipärase kogumise ja sihtotstarbelise jagamise kaudu. Eesti Kultuurkapitali tegevuse aluseks on Eesti Kultuurkapitali seadus, mis jõustus 1. juulil 1994. Kultuurkapital jagab aastapreemiaid, elutöö toetusi ja stipendiume. Võrreldes 2015. aastaga on 2019. aastal Eesti Kultuurkapitali väljamakstavate toetuste maht kasvanud 39%, ulatudes veidi üle 2,4 mln euro (2015. aastal 1,7 mln eurot).

Kirjanduse Sihtkapital jagas toetusteks ja stipendiumideks 2019. aastal kokku 1,5 mln eurot, lisaks aastapreemiateks 53 tuhat eurot ning 74 tuhat eurot elutöötoetusteks.

Programm Avatud Eesti Raamat on Avatud Eesti Fondi poolt 1994. aastal loodud filosoofiliste ja teoreetiliste tekstide tõlkeprogramm, mille eesmärk on toetada filosoofiliste ja teoreetiliste tekstide eesti keelde tõlkimist ning avaldamist Avatud Eesti Raamat (AER) sarjas (esimene raamat ilmus 1996. aastal). Avatud Eesti Raamatu programmi võttis 2004. aastal üle Eesti Kultuurkapital. AER sarjas ilmuvatel raamatutel on nõutav kindel kujundus. Avatud Eesti Raamatu programmile eraldati 2019. aastal 231 tuhat eurot, mida on 67% võrra rohkem kui 2015. aastal.

Traducta programm pakub loometöötoetusi tõlkijale ja väliskirjastustele, et toetada Eesti kirjasõna (ilukirjanduse, ajaloo, folkloori, esseistika jne) tõlkimist võõrkeeltesse ja nende avaldamist väljaspool Eestit. Traducta programm toetab ainult kvaliteetse tõlkega teoseid. Erandkorras toetatakse ka kirjandusteose katkendi tõlkimist, kuid sama katkendi ilmumisel tõlke teose osana selle tõlkimist uuesti ei toetata. Teose väljaandmistoetus on kasutamiseks väliskirjastustele Eesti kirjanduse avaldamiseks välismaal. Traducta programmi eelarve oli 2019. aastal 177 tuhat eurot.

Tõlkeprogrammi Hieronymuse eesmärk on toetada klassikalise ilukirjanduse tõlkimist eesti keelde. Klassikalise kirjanduse all on silmas peetud esmajoones vanemat püsiväärtuslikku kirjandust ja nende kirjanike teoseid, kelle autoriõigused on vabad (autori surmast on möödunud üle 70 aasta). Hieronymuse programmile eraldati 2019. aastal 88 tuhat eurot.

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) maksis 2019. aastal ühele ettevõttele ekspordivõime arendamise toetust 48,9 tuhande euro ulatuses. Toetuse sai kirjastus Seik OÜ, mis tegeleb erinevate kinketoodete (kalendrid, märkmikud raamatud jne) väljaandmise ja müügi-ga.

Keskkonnainvesteeringute Keskus⁴ (KIK) rahastas 2019. aastal keskkonnaprogrammi raames keskkonnaalaste trükiste koostamist ja väljaandmist 135 tuhande euroga, mida on võrreldes 2015. aastaga kolmveerandi võrra vähem. Kokku rahastati 2019. aastal kümnet kirjastamisega seotud projekti: raamatu "100 aastat metsanduslikku kõrgharidust Eestis" koostamine ja trükk (Eesti Maaülikool), trükkis „Eesti teriofauna muutused Eesti Vabariigis. Eesti Vabariik 100“ (Eesti Looduseuurijate Selts Eesti Teaduste Akadeemia juures), linnuhuviliste teabeleht Tiirutaja 2020-2021 ja Eesti Ornitoloogiaühingu väljaanne "Hirundo" 2019-2020 (Eesti Ornitoloogiaühing), raamat "Metsa-aabits" (Metsahoie Sihtasutus), venekeelne jätkväljaanne "Gorizontõ Estonii" 2020 ja loodusajakirjade Eesti Loodus ning Eesti Mets väljaandmine (MTÜ Loodusajakiri), Tallinna loomaia külastajate loodusteadlikkust tõstva Veskimetsa mõtlemis- ja tegutsemisraamatu valmistamine (Tallinna Loomaaed), kogumik Schola Geologica 15 ja geoloogia sügiskool (Eesti Looduseuurijate Selts Eesti Teaduste Akadeemia juures), ajakirja "Põlevad ja mittepõlevad energiaallikad" väljaandmine (Eesti Biokütuste Ühing).

³ <http://www.kulka.ee/et>

⁴ <https://kik.ee/et>

Sihtasutus Autorihüvitusfond⁵ (AHF) loodi 2004. aastal Eesti Kirjanike Liidu, Eesti Kirjastuste Liidu ja Eesti Kujundusgraafikute Liidu poolt. Autorihüvitusfondi eesmärk on taotluste alusel hüvituse maksmine autoritele ja autoriõiguste omajatele avalikest raamatukogudest teoste laenutamise ja reprograafilise reprodutseerimise eest.

Tasu maksmisel lähtutakse Autoriõiguse seadusest ning selle alusel välja antud õigusaktidest. (“Rahvaraamatukogudest teoste laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord” ja “Teoste reprograafilise reprodutseerimise tasu ilukirjanduse ning teadus- ja õppekirjanduse autorite ja kirjastajate vahel jaotamise määrad ning tasu maksmise kord”).

Laenutushüvitis 2019. aasta eest arvestati välja 279 rahvaraamatukogu 3 384 231 elektrooniliselt registreeritud laenutuse põhjal ning raamatute laenutuste eest jaotati 1500 autori ja autoriõiguste omaja vahel 189,4 tuhat eurot. Hüvitist said originaalkeelse teose originaalteksti autorid (sh autorid, ees- ja järelsõna autorid, koostajad), tõlgitud teose originaalteksti autorid, tõlkijad ja kunstilise vormi autorid (kujundajad, illustraatorid).

Paljundushüvitiseks jagati 2019. aastal kokku 76,7 tuhat eurot, mis jagunes 50 % kirjastajatele, 20% õppe- ja teaduskirjanduse ning 30 % muu kirjanduse autoritele. Hüvitus arvestati välja 1440 autorile ja 56 kirjastajale.

7.3.2. Organiseeritus

*Eesti Kirjastuste Liit*⁶ loodi 1991. aastal. Liidul on 27 liiget - kirjastust. Eesti Kirjastuste Liidu põhieesmärgiks on arendada kirjastustegevust Eestis ning selle kaudu Eesti kultuuri, esindada ja kaitsta kirjastajate huve suhetes riigi institutsioonidega, paberi- ja trükitööstusettevõtetega, autoriõiguse kaitse organisatsiooniga, raamatukaubandusega, raamatukogudega jt. Eesti Kirjastuste Liit koostab iga-aastaselt menukite edetabelit ning korraldab koostöös Rahvusraamatukoguga aasta menuraamatute näitust. Koostöös Rahvusraamatukogu ja Eesti Kujundusgraafikute Liidu, Eesti Lastekirjanduse Keskuse ja Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liiduga korraldab liit 25 Eesti kauneima raamatu ja 5 Eesti kauneima lasteraamatu konkurssi. 2019. ja 2020. aastal korraldati Eesti kirjanduse kuud koostöös Eesti Kirjanike Liidu, Rahva Raamatu ja Apollo kauplustega ning erinevate raamatukogudega. Eesti Kirjastuste Liit korraldab Tallinna raamatumessi. Samuti korraldab liit Eesti osalemist ja sealseid väljapanekuid rahvusvahelistel raamatumessidel Bolognas, Londonis, Frankfurdis ja Helsingis.

*Eesti Kirjanike Liit*⁷ asutati 1922. aastal. Eesti Kirjanike Liidul on 2021. aasta detsembri seisuga 331 liiget nii kodu- kui ka välismaal – kirjanikud, ilukirjanduse tõlkijad, kirjanduskriitikud ja -teadlased. Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate sektsioon (EKLTS) loodi 2012. aastal ja see ühendab Eesti kirjandustõlkijaid. Liidu eesmärgiks on kirjandusliku kultuuri tõstmine, oma liikmete huvide ja õiguste kaitsmine. Eesti Kirjanike Liit korraldab nii rahvusvahelisi kui kodumaiseid kirjandusüritusi, luulelugemisi, konverentse ja seminare, kirjanike reise, konkursse ning kõivõimalikke muid kultuurisündmusi. Kirjanike Liit saab riigilt toetust loomeliitude seaduse alusel. Eesti kirjanike ja teoste tutvustamiseks on kirjandusfestivalid HeadRead ja Prima Vista, mille korraldamisega tegelevad vastavalt Headread MTÜ ja Kirjandusfestival Prima Vista MTÜ.

⁵ www.ahf.ee

⁶ www.estbook.com

⁷ www.ekl.ee

*Eesti Ajakirjanike Liit*⁸ (EAL) loodi 1919. aastal ja on kutselisi ajakirjanikke ja meediatöötajaid ühendav vabatahtlik, poliitiliselt sõltumatu loome- ja kutseliit. EAL on Rahvusvahelise Ajakirjanike Föderatsiooni (IFJ) ja Euroopa Ajakirjanike Föderatsiooni (EFJ) täisliige. EAL kuulub Eesti Kultuuri Kotta (EKK) ja Eesti Ametühingute Keskliitu (EAKL). Eesti Ajakirjanike Liidu eesmärk on Eesti ajakirjanduskultuuri hoidmine, arendamine ja väärtustamine ning liikmete loometegevuse edendamine. Oma tegevuses lähtub liit liikmete sotsiaalsete, majanduslike, töö- ja kutsealaste õiguste ning huvide kaitsmisest ja esindamisest.

*Eesti Meediaettevõtete Liit*⁹ (EML) on 1990. aastal loodud algselt Eesti Ajalehtede Liidu nime kandnud ajalehtede ühishuvides tegutsev organisatsioon. 2019. aastal muudeti liidu nime seoses liikmeskonna laienemisega. Tegemist on meediakanalite ühistes huvides tegutseva organisatsiooniga, mille liikmeskonda kuuluvad ajalehed (30 liiget), ajakirjad (20 liiget), portaalid (2 liiget), tele- ja radiokanalid (vastavalt 2 ja 5 liiget). EML kaitseb oma liikmete ühiseid huve ja õigusi, lähtudes demokraatliku ajakirjanduse rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetest. EML esindab liikmeid seadusloome, levi, trüki, reklaami, omandisuhete jm suunamisel ja arendab koostööd meedia-organisatsioonidega nii kodu- kui välismaal. EML-i finantseeritakse liikmemaksudest.

*Eesti Kirjanduse Selts*¹⁰ on akadeemiline teadusselts, mis asutati 1907. aastal. Selts korraldab ja toetab oma tegevusaladel teaduslikke uurimisi, üldhariduslikke ettevõtmisi ja muid üle-eestilisi, regionaalseid ja kohalikke üritusi (kirjanduspäevi- ja festivale, kirjandus- ja luuleõhtuid), toetab ja asutab seltsi eesmärgile vastavaid raamatukogusid, arhiive, muuseumi ja muid asutusi. Selts kirjastab ja levitab raamatuid jm trükiseid, korraldab oma tegevuse tutvustamiseks koosolekuid, näitusi jm üritusi.

*Eesti Kirjanduse Keskus*¹¹ (ELIC, *Estonian Literature Centre*) on 2001. aastal Kirjanike Liidu ja Kirjastuste Liidu poolt loodud mittetulundusühing, mida rahastab Kultuuriministeerium. Keskus loob ja arendab suhteid väliskirjastajatega, koolitab eesti kirjanduse tõlkijaid ja hoiab neid kursis eesti kirjanduses toimuvaga, lähetab eesti kirjanikke välisfestivalidele ja valmistab ning levitab teabematerjale eesti kirjanduse kohta. Eestis korraldab keskus regulaarselt eesti kirjanduse tõlkijate tööseminare ja luuletõlke meistriklasse. Keskus osaleb aktiivselt rahvusvahelistel raamatumessidel Frankfurdis, Londonis, Göteborgis ja mujal. Keskus haldab eesti kirjanikke ja nende loomingut tutvustavat ingliskeelset veebilehte (www.estlit.ee), mis on eeskätt suunatud väliskirjastajatele ja eesti kirjandus-huvilistele terves maailmas.

*Eesti Lastekirjanduse Keskus*¹² asutati 1998. aastal Eesti Lasteraamatukogu õiglasjärglasena. Lastekirjanduse Keskus on keskne eriala- ja infoasutus lastekirjanduse alal, mis kogub ja säilitab eestikeelseid ning Eestis ilmunud lasteraamatuid- ja ajakirju, maailma lastekirjanduse klassikat ja auhinnatud teoseid originaalkeeltes, lastekirjanduslaseid teatmeteoseid, monograafiaid ja ajakirju ning illustraatorite originaalloomingut. Keskus pakub lugemist valdavalt kuni 16-aastastele lastele ja noortele.

Lastekirjanduse Keskus koostab ja haldab lastekirjanduse alaseid andmekogusid ja e-kataloogi, koordineerib lastekirjanduse uurijate koostööd, vahendab teavet valdkonna professionaalidele ja teistele asjahuvilistele, korraldab seminare ja teabepäevi, kirjastab lastekirjanduse alaseid väljaandeid.

Keskus tegutseb aktiivselt lastekirjanduse populariseerimiseks kodu- ja välismaal, algatab kirjanduslikke projekte, korraldab näitusi illustratsioonidest, osaleb kirjandusüritustel ja rahvusvahelistel raamatumessidel, toetab ja tunnustab lastekirjanduse loojaid ja vahendajaid.

⁸ www.eal.ee

⁹ www.meedialiit.ee

¹⁰ www.kirjandus.ee

¹¹ <http://www.estlit.ee/centre/index.php?page=teabekeskus-est>

¹² www.elk.ee

Eesti Lastekirjanduse Keskus korraldab koostöös kirjastustega käsikirjade võistlusi, et innustada Eesti autoreid looma uusi ja kõrgetasemelisi teoseid lastele ja noortele: „Põlvepikuraamat“ – (sihtgrupiks on 0–7 aastased lapsed), lastejutuvõistlus “Minu esimene raamat” – (sihtgrupiks on 5–9-aastased lapsed) ja Noorteromaanivõistlus (sihtgrupiks on 14–18-aastased noored).

Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liit¹³ (ETPL) loodi 20. märtsil 1996. aastal. Kuni 2016. aasta märtsini oli liidu nimeks Trükiliit. Liit esindab 41 trükiettevõtet. ETPL tegevuse eesmärgiks on aidata kaasa Eesti trükituru konkurentsivõime tõstmisele ja liidu liikmete huvide kaitsele, tegevuskeskkonna arendamisele, majandustegevuse edendamisele ja trükialase hariduse kaasajastamisele ETPL koostab igal aastal Eesti trükisektori statistikat, mis kajastab ka nende ettevõtete andmeid, kelle põhitegevusalaks ei ole trükindus. ETPL on Euroopa keske trükiliidu Intergraf liige, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja liige ning Eesti Tööandjate Keskliidu liige.

7.3.3. Seosed teiste majandusharudega ja loomemajanduse tegevusaladega

Kirjastamise valdkond kuulub info ja side majandusharu koosseisu ja on väga tihedalt seotud selle majandusharu teiste tegevusalade infoalase tegevusega – multimeedia, veebiportaalid jne.

Kirjastamise valdkond on seotud viie majandusharuga – töötleva tööstusega (trükindus ja selle sidusalad, salvestite paljundus), kaubandusega (jaemüük, vahendamine, rahvusvaheline müük), kultuuri ja meelelahutusega (raamatukogud), kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevustega (tõlked, fotograafia, filmindus, video, interaktiivne multimeedia) ja haridusega (joonis 7.2).

Valminud, toimetatud ja kujundatud raamatud, ajalehed jm realiseeritakse aasta-aastalt järjest suurenevas rahalises väärtuses väliskaubanduses. Tegemist on Eesti trükikodade poolt trükiteenuste välisriikide kirjastustele osutamiselega. Eesti kirjastused tellivad raamatute, ajalehtede jm perioodika jt trükiteenust nii Eesti kui ka välisriikide trükikodadest. Valminud paberkandjal raamatud viiakse kirjastustesse ja/või hulgiladudesse, kust need jõuavad klientideni läbi e-poodide (näiteks www.apollo.ee, www.rahvaraamat.ee, www.raamat24.ee, www.kriso.ee jt), traditsiooniliste raamatupoodide (Rahva Raamat, Apollo) või kaubanduskettide kauplustesse (Selver, Prisma, Rimi, Maxima, Coop jt).

Ajalehtede, ajakirjade jm perioodika kirjastajad avaldavad reklaammaterjale ja sisuturundusalaseid artikleid (leinakuulutused, õnnitlused, erinevad tutvustused/ülevaated, teated jne) nii trükitud väljaannetes kui väljaande digiversioonides (reklaamartiklid, bännerid jne).

Kirjastamine on muutunud digitaliseeritumaks ja pakutakse mitmeid erinevaid interaktiivseid õppekeskkondi (Fox Academy, OPIQ).

Kunstnikud ja disainerid on kirjastamisega tihedalt seotud, sest nende töid on võimalik läbi kirjastamise avaldada (fotokunst, reklaamdisain, kunstialbumid, ülevaated jne) ning samas kujundavad ja disainivad nad teiste loomingut (näiteks raamatute illustraatorid, kujundajad-küljendajad jne).

Loomemajanduse tegevusaladest on kirjastamise valdkonnal tihed seos kultuuripärandi (mäluasutused – raamatukogud, muuseumid), reklaami, kunsti, audiovisuaalvaldkonna ja disainiga (joonis 7.3).

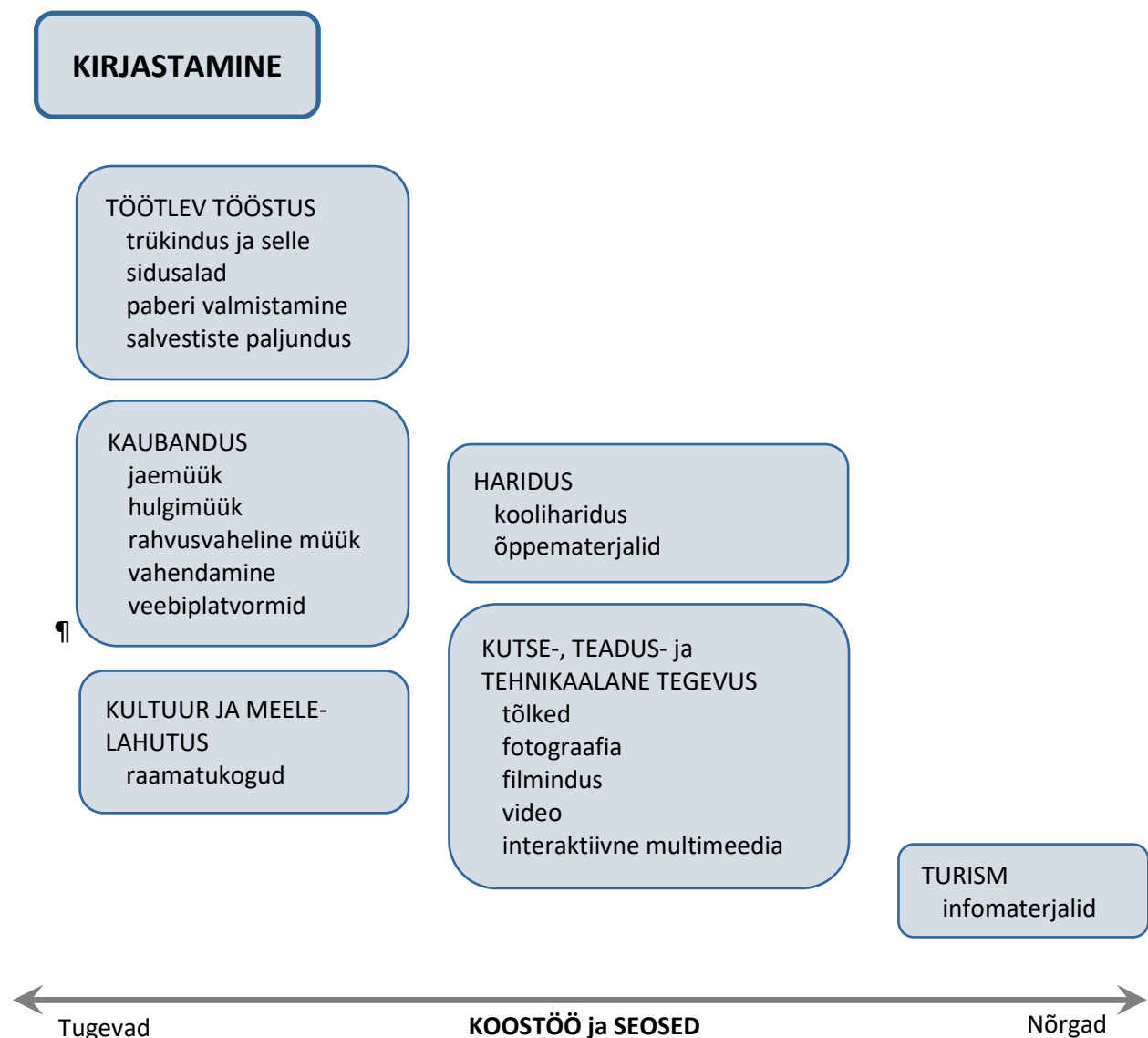
2017. aasta algusest hakkas kehtima Säilituseksemplari seadus, mille alusel kogutakse ja säilitatakse trükiseid, auviseid, elektroonilisi teavikuid ja digitaalseid väljaandeid. Kirjastaja või trükikoda loovutab neli

¹³ <http://trykiliit.ee/etpl/>

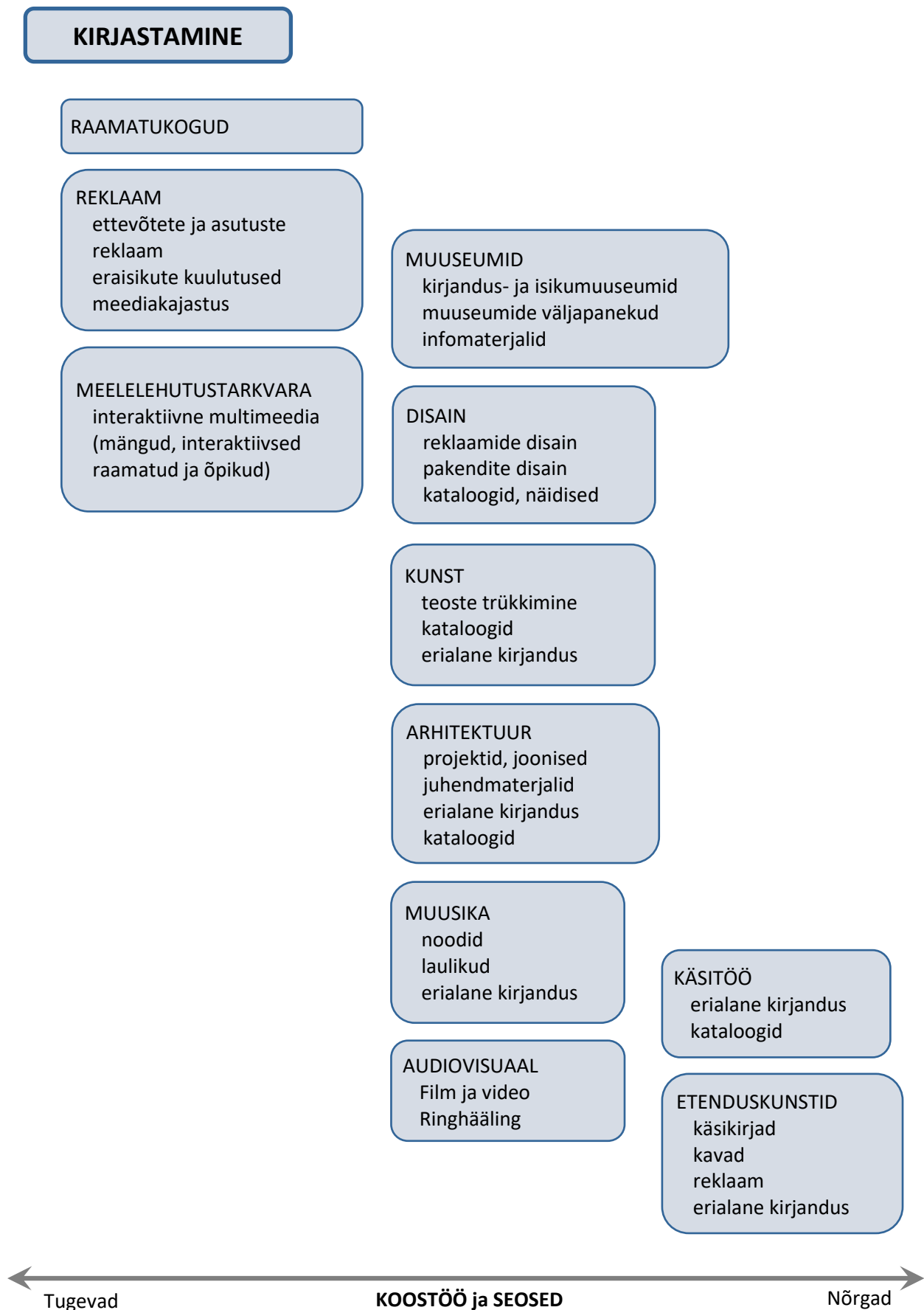
säilituseksemplari Eesti Rahvusraamatukogule, kes edastab need säilitajatele: Eesti Rahvusraamatukogule, Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogule, Tallinna Ülikooli Akadeemilisele Raamatukogule ja Tartu Ülikooli Raamatukogule. Lisaks 4 eksemplarile loovutatakse ka väljaande algmaterjal. Kui vastavalt säilituseksemplari seadusele ei ole kirjastajal võimalik trükise algmaterjali loovutada, siis edastatakse Rahvusraamatukogule täiendavalt neli trükist: kolm säilituseksemplarideks ja üks digitaalse säilituseksemplari loomiseks.

Säilituseksemplari seadus tagab trükiste algmaterjali kogumise, et vältida tulevikus raamatute, ajalehtede, ajakirjade ja teiste väljaannete digiteerimist. Loovutatud algmaterjali säilitab Rahvusraamatukogu turvaliselt digitaalarhiivis DIGAR ning võimaldab kirjastajail edastatud väljaandeid taaskasutada.

Joonis 7.2. Kirjastamise valdkonna seosed teiste majandusharudega

Joonis 7.3. Kirjastamise valdkonna seosed teiste loomemajanduse tegevusaladega

7.4. HARIDUS

Kirjastamise valdkonna ettevõtted saavad üldiselt koolilõpetajate hulgast vajalikku personali. Sõltuvalt ettevõtte spetsiifikast juhendatakse ning koolitatakse värskest kooli lõpetanuid ettevõttes edasi või suunatakse täiendkoolitustele. Kuna kirjastamise valdkond on tihedalt seotud paljude teiste loomemajandusvaldkondadega, siis on ka töötajatel väga erinev hariduslik taust. Sageli on ühe eriala lõpetanud inimesel valida, millisesse loomemajanduse valdkonna ettevõttesse ta tööle suundub (näiteks graafiline disainer võib tööle asuda disainerina reklaamiettevõttes, disainerina disainiettevõttes, küljendaja-kujundajana kirjastamisetevõttes jne).

Kirjastamise valdkonna ning trükindus ja selle sidusalade ettevõtetele koolitatakse sobivat personali Tallinna Polütehnikumis, Tartu Kunstikoolis, Tallinna Ülikoolis ja Eesti Kunstiakadeemias (tabel 7.42). Kutsehariduse omandas 2019. aastal kokku 45 ja kõrghariduse 164 lõpetajat (2015. aastal kokku vastavalt 58 ja 213 lõpetajat), kelle hulgast said endale uut tööjõudu valida nii kirjastamise kui ka trükinduse ettevõtted. Võrreldes 2015. aastaga on 2019. aastal nii kutsehariduse kui ka kõrghariduse lõpetajaid natukene üle 22% vähem.

Tallinna Polütehnikumis on võimalik õppida trükitehnoloogia eriala (4. tase) nii põhihariduse kui ka keskhariduse baasil. 2019. aastal lõpetas Tallinna Polütehnikumis trükitehnoloogia eriala 28 ja trükiste järeltöötlus-seadmete operaatori eriala 17 õpilast. 2015. aastal mõlemas õppekavas 21 lõpetajat.

Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liit (ETPL) omab õigust anda (koostöös Tallinna Polütehnikumiga) kutsestandardeid järgmistele kutsetele: digitaalse trükiseadme operaator (tase 4), trükiettevalmistaja (tase 4), trükiste järeltöötlusseadmete operaator (tase 4) ja ofsettrükkal (tase 4). Kutsekoja andmetel on ETPL aastatel 2008-2021 andnud välja 400 kutsetunnistust. 2019. aastal said kutsetunnistuse 17 trükiettevalmistajat, 11 ofsettrükkalit ja 17 trükiste järeltöötlusseadmete operaatorit (2015. aastal anti välja kutsetunnistusi vastavalt 16, 5 ja 21).

Digitaalse trükiseadme operaatori kutsetunnistusi antakse välja alates 2018. aastast ja 2019. aastal anti 4. taseme kutsetunnistusi välja 16.

Tartu Kunstikool pakkus (nii põhi- kui ka keskhariduse baasil) kujundusgraafiku, illustraatori ja trükimeedia kujundaja-küljendaja kutseharidust. 2019. aastal antud erialadel ühtegi lõpetajat ei olnud, kuid aastatel 2011 kuni 2018 lõpetas Tartu Kunstikoolis trükimeedia kujundaja-küljendaja eriala kokku 69 ja illustraatori eriala 13 inimest.

Tartu Kunstikool pakub KUKU ehk kunstnik-kujundaja 5. taseme kujundaja jätkuõpet ning 1-aastast õpipoisi õpet töötades kujundusgraafikuna, dekoraatorina, stilistina, 3D-kujundajana või illustraatorina (vähemalt 2/3 õppest toimub töökohal, 5. tase). Õppeaasta lõpus sooritatakse kujundaja kutseksam spetsialiseerumisega kujundusgraafiku, illustraatori, dekoraatori, stilisti või 3D kujundaja erialale.

Tartu Kunstikool võtab õpilasi vastu KUVA õppesse (ehk kutsevaliku aasta õppesse) kahel õppeaastal 2021/22 ja 2022/23 (disainKUVA). KUVA õppekava on II taseme kutseõpe, kus eelnevat haridusnõuet ei ole.

Tabel 7.41. Kirjastamise valdkonnaga seotud eriala lõpetanud inimeste arv 2011–2019 õppeaastal

	2011/2012 -2013/2014	2014/2015	2015/2016 -2017/2018	2018/2019
KUTSEHARIDUS				
Tallinna Polütehnikum				
Trükiste järeltötlusseadmete operaator	-	21	5	17
Trükitehnoloogia	87	21	80	28
Tartu Kunstikool				
Trükimeedia kujundaja- küljendaja	9	11	49	-
Illustraatori	1	5	7	-
Kujundusgraafik	25	-	0	-
KÕRGHARIDUS				
Eesti Kunstiakadeemia				
Bakalaureuseõpe				
Kujunduskunst	29	6	26	16
Graafiline disain	83	24	52	6
Animatsioon	5	7	18	5
Meediagraafika	6	4	25	4
Magistriõpe				
Graafiline disain	2	1	-	-
Animatsioon	7	7	13	9
Tallinna Ülikool				
Bakalaureuseõpe				
Referent-toimetaja	38	15	38	5
Ajakirjandus	34	26	65	6
Magistriõpe				
Kirjalik tõlge	35	19	41	8
Keeleteadus ja keeleteoimetamine	4	2	21	19
Keeleteoimetaja	9	10	12	-
Ajakirjanik-tõlkija	7	1	-	-
Tartu Ülikool				
Bakalaureuseõpe				
Ajakirjandus ja kommunikatsioon	173	52	122	40
Magistriõpe				
Kirjalik tõlge	20	1	-	-
Tõlkeõpetus	42	26	56	12
Ajakirjandus	35	11	18	7
Ajakirjandus ja kommunikatsioon	-	-	0	23
Doktoriõpe				
Meedia ja kommunikatsioon	8	1	9	4

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, www.haridussilm.ee

Eesti Kunstiakadeemias lõpetas 2019. aastal bakalaureuseõppes 16 üliõpilast kujunduskunsti (2015. aastal 6 üliõpilast), 6 üliõpilast graafilise disaini (24 üliõpilast), 5 üliõpilast animatsiooni (7 üliõpilast) eriala. Nii 2019. kui ka 2015. aastal lõpetas 4 üliõpilast meediagraafika eriala. Magistriõppes lõpetas 2019. aastal graafilise disaini eriala 9 üliõpilane ja animatsiooni erialal lõpetajaid ei olnud (2015. aastal vastavalt 7 ja 1 üliõpilast).

Tallinna Ülikoolis lõpetas 2019. aastal bakalaureuseõppes referent-toimetaja eriala 5 ja ajakirjanduse eriala 6 üliõpilast. Magistrantuuri lõpetas samal aastal kirjaliku tõlke eriala 8 ja keeleteaduse ja keeleteoimetaja eriala 19 üliõpilast. Võrreldes 2015. aastaga on lõpetanute arv erialadel langenud (välja arvatud keeleteaduse ja keeleteoimetaja erialal).

Alates 2021/22. õppeaastast pakub Tallinna Ülikool avatud õppe raames mikrokraadi õppekava järgi õppimise võimalust. Tegemist on täiendusõppekavaga, mis on loodud ühe või mitme tasemeõppekava ainete baasil või eraldiseisva täiendusõppena ja võimaldab paindlikult ning tööturu ja ühiskonna vajadusi arvestades omandada valitud erialast pädevust. Mikrokraadi õppekava pakub õppimisvõimalust näiteks keeleteoimetaja ja kirjaliku tõlke erialadel.

Tartu Ülikoolis lõpetas 2019. aastal bakalaureuseõppes ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala 40 üliõpilast (2015. aastal 52 üliõpilast). Magistriõppes lõpetas 2019. aastal tõlkeõpetuse eriala 12 (2015. aastal 26) ja ajakirjanduse eriala 7 (2015. aastal 11 üliõpilast) üliõpilast. Samal aastal omandas doktori-kraadi meedia ja kommunikatsiooni erialal 4 üliõpilast.

7.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA OHUD

Tugevused

- Eesti kirjanduse hea tase ja noorte kirjanike pealekasv
- Raamatute, ajalehtede ja ajakirjade nimetuste ja nende kirjastajate suur arv – lugemishuvilistel on lai valik
- Täielik ülevaade Eestis ilmunud raamatutest on kättesaadav Eesti Rahvusbibliograafia andmebaasist
- Eesti rahva lugemishuvi on suur
- Hea kirjastajate ja trükibaasi kvaliteet
- Turu lahutamatuks osaks on saanud e-raamatud, audioraamatud, digitaalsed ajalehed ja ajakirjad
- Riigi poolt rahastatavad kultuuriajakirjad on 6 kuud peale ilmumist elektrooniliselt tasuta kättesaadavad
- Eesti kirjandus on esindatud mainekatel kirjandusmessidel ja festivalidel
- Ajalehtedele, ajakirjadele ja raamatutele rakendub vähendatud käibemaksumäär 9% (ka digiväljaannetele ja audioraamatutele)
- Professionaalsed organisatsioonid ja loomeliidud (Eesti Kirjanike Liit, Eesti Lastekirjanduse Keskus, Eesti Kirjanduse Keskus, Eesti Kirjastuste Liit, Eesti Ajakirjanike Liit jt)
- Tihe raamatukogude võrk soodustab raamatute kättesaadavust
- Alates 2016. aastast maksab riik Eesti Kirjanike Liidu vahendusel kirjaniku palka aastas kokku 15 kirjanikule
- Eesti trükitööstus on tehnoloogiliselt kaasaegne ja töäjõud on kõrge kvalifikatsiooniga ja paindlik
- Tallinna Keskraamatukogu lugejaks registreerudes saavad kõik Eesti kodanikud e-raamatukogust ELLU laenutada e-raamatuid

Nõrkused

- Suurenenud lugemus võõrkeeltes – eesti keele kasutus muutub
- Nõrk autoriõiguste müük välismaale (kirjastused sellega ei tegele ning autoril endal puuduvad selleks vajalikud teadmised, võimalused)
- Vabakutselistel kirjanikel puuduvad sotsiaalsed garantiid ja seega ka vabadus tegeleda ainult loometööga
- Antakse välja nõ nõrku raamatuid (nn isekirjastajad, kes ei kaasa professionaale ja teos võib jääb seetõttu teistest nõrgemaks ning väiksema lugejaskonnaga)
- Laenutushüvitissüsteem ei laiene e-väljaannetele
- Vanema põlvkonna digipädevus ei võimalda kasutada kõiki digitaalseid võimalusi
- Riiklik sekkumine õpikute kirjastamisesse

Arenguvõimalused

- Noorte inimeste meediatarbimine on muutunud ja nõudlus interneti meediaturul kasvab
- Tarbija on hinnatundlik ja kõik sooduspakkumised suurendavad müüki
- Raamatute müügi kiirusele aitab Eesti koduturul kaasa aktiivne turundus ja soodsamad hinnad
- Digitaliseerumine võimaldab globaalsemat müüki

- Tänuolik lugejaskond, kes ootaks enam ajalehti, ajakirju ja raamatuid on haiglates, sõjaväeosades, hooldekodudes ja teistes hoolekandeesutustes
- Kirjastajate suurem koostöö müügi ja turundustegevuses, et suurendada raamatute kättesaadavust (eriti väiksemates piirkondades)
- Eesti kirjanduse ja kirjanike suurema tuntuse saavutamine ja teoste levitamine erinevatel rahvusvahelistel raamatumessidel osalemisega
- Raamatute kättesaadavuse parandamiseks suunata rahvaraamatukogudele antav raha kindla valdkonna raamatute ostuks (näiteks teatav osa lasteraamatute ostuks jne)
- Traditsioonilise trükiteostuse ja digimeedia vahelise koostöö edendamine
- Traditsioonilise kirjastamise ja digitaliseerituse vahelise tasakaalu leidmine ja hoidmine, et hoida olemasolevaid lugejaid ja leida uusi
- Uuenev trükitehnoloogia võimaldab paindlikke ja soodsamaid lahendusi
- Kirjastajate ja autorite toetamine välisturule laienemiseks (välismessidel ja näitustel osalemine)
- Ajalehtede ja ajakirjade digitaliseerimise jätkamine, et tasakaalustada trükimeedia mahtude vähenemist
- Ajalehtede ja ajakirjade toimetuste suurendamine ja tugevdamine tagab professionaalsema ja usaldusväärsema sisu
- Käibemaksumäära vähendamine
- Isekirjastamise ja tee-ise-oma-raamat-tüüpi teenuste arendamine
- Keskkonna sõbralik ja säästlik trükkimine
- Etiketi- ja pakenditrükitoru arendamine: uute materjalide ja tehnoloogiate väljatöötamine (säästlik pakendamine, nn targad pakendid, nutikad etiketid ja trükitud elektroonika)

Ohud

- Infouputus meedias (sh libameedia pealetung), kus tasuta infot on palju ja tarbijalt raha saamine on väga raske (näiteks pärsivad kohalike ajalehtede müüki omavalitsuste poolt tasuta väljaantavad ajalehed)
- E-väljaannete vormingud võivad muutuda, tootmine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine sõltub IT arengust
- Trükitud ajalehed ja ajakirjad on reklaami kanalitena langustrendis
- Tõlkekirjandust tuleb Eestis kiiresti välja anda, sest vastasel juhul valib tarbija originaalkeelse raamatu
- Kehtiva käibemaksuerisuse (9%) kaotamine mõjutaks negatiivselt kogu kirjastamise valdkonda.
- Kirjanduse kättesaadavus väheneb tõmbekeskustest kaugemates regioonides – rahvastik paikneb ümber, raamatukogusid ja raamatupoode suletakse
- Haridussüsteemis ei pöörata piisavalt tähelepanu lugemusele, kirjandusele, funktsionaalsele lugemisoskusele (emakeele ja kirjanduse tundide arv väheneb, kooliraamatukogude alarahastamine jne)
- Kõrghariduses suureneb võõrkeelsete õppekavade arv ei taga piisavat keeleoskust ja uute kirjanike pealekasvu
- Raamatute jaemüük on koondunud kahe suure ettevõtte kätte, mis vähendab mitmekesisust ja koondab raamatupoed pigem suurematesse linnadesse ja kaubanduskeskustesse
- Raamatukogude eelarved ei võimalda kallinevaid teavikuid oma kogudesse piisavalt osta ja seega teavikute kättesaadavus väheneb
- Ebapiisav noorte autorite pealekasv
- Meediaväljaannete ebapiisav statistika vähendab turu läbipaistvust

- Toorme ja üldine hinnatõus vähendab inimeste võimalusi kultuuri tarbida
- Inimeste lugemisharjumuse vähenemine
- Ettevõtete liigne orienteeritus toetustele, mis pärsib turu loomulikku arengut ja konkurentsi
- Kvalifitseeritud tööjõud vananeb ja uute pealekasv ei ole piisavalt kiire
- Liiga ulatuslik digitaliseeritus seab vanema põlvkonna ja madalama digipädevusega lugejad ebavõrdsesse olukorda ja nende juurdepääs kirjandusele väheneb

7.6. ARENGUPROGNOOS 3–5 AASTAKS

Riik suunab kirjastamise valdkonna arengut peamiselt kahes suunas:

- laste lugemishuvi ja laste raamatute kättesaadavuse suurendamine (laste- ja noorte raamatute konkursid, raamatukogude parem varustatus lasteraamatutega, erinevad kirjandusüritused, programm Lugemisisu)
- Eesti kirjanduse rahvusvahelistumise suurendamine (osalemine messidel ja festivalidel, tõlkijate koolitamine, toetamine)

Kirjastamine üldiselt liigub aina enam digitaliseerituse poole. Kindlasti ei asenda digitaliseerimine tulevikus kõike, sest kõikidel lugejagruppidel ei ole vajalikku digipädevust.

Kiire nutiseadmete leviku ja tehnoloogia arenguga seoses kasvab ka e-väljaannete (e-raamatud, e-ajalehed, e-ajakirjad) ja audioraamatute turuosa.

Õppekirjanduse kirjastamine areneb kiiresti ja võetakse kasutusele palju audiovisuaalset külge.

Isekirjastamise osakaal kasvab nii paber- kui ka e-raamatutel.

7.7. EKSPERDID

Avaldame tänu töö valmimisele kaasa aidanud ekspertidele.

Nimi	Organisatsioon, ettevõte	Osalemine ekspertintervjuul
Kaidi Urmet	Eesti Kirjastuste Liit	✓
Merle Viirmaa	Eesti Meediaettevõtete Liit	✓
Kati Rostfeldt	Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liit	✓
Triin Soone	Eesti Lastekirjanduse Keskus	✓
Ilvi Liive-Roosipuu	Eesti Kirjanduse Keskus	✓
Tiina Soopa	Eesti Rahvusraamatukogu	
Ly Rammo	AS Bit (kirjastus Avita)	✓
Kalle Kaljurand	AS Koolibri	✓
Asta Trummel	Kultuuriministeerium	✓
Marika Pihl	Eesti Kultuurkapital	
Eva Kolli	Eesti Digiraamatute Keskus	
Ain Lausmaa	Eesti Digiraamatute Keskus	

Lisa 7.1. Kirjastajate tegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK 2008) järgi¹⁴**58 Kirjastamine****581 Raamatu-, perioodika- jm kirjastamine****5811 Raamatukirjastamine****58111 Raamatukirjastamine**

- raamatute (ilu- ja erialakirjandus, tehnika- ja teaduskirjandus, lasteraamatud jne) kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine
- brošüüride, infolehtede jms publikatsioonide kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine

Siia ei kuulu:

- reklaammaterjali kirjastamine, vt 58191
- muusika ja noodilehtede kirjastamine, vt 59201
- sõltumatute autorite tegevus, vt 90031

58112 Õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastamine

- õpikute kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine
- sõnaraamatute, entsüklopeediate jm teatmeteoste kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine
- atlaste ja maakaartide kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine

Siia ei kuulu:

- gloobuste tootmine, vt 32991
- reklaammaterjali kirjastamine, vt 58191
- muusika ja noodilehtede kirjastamine, vt 59201
- sõltumatute autorite tegevus, vt 90031

5812 Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamine**58121 Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamine**

- aadressi- või telefoniraamatute kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine
- muude kataloogide ja kogumike (pretsedendiõigus, farmatseutilised kogumikud jms) kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine

5813 Ajalehtede kirjastamine**58131 Ajalehtede kirjastamine**

- vähemalt neli korda nädalas ilmuvate ajalehtede (k.a reklaamilehed) kirjastamine paberkandjal, elektroonilises või audioformaadis ning online-kirjastamine
- ajalehtede reklaamipinna müük kirjastaja poolt

Siia ei kuulu:

- uudisteagentuuride tegevus, vt 63911
- digitaalsed arhiivid, vt 91011
- reklaami vahendamine trüki- või elektroonilises meedias, vt 73121

¹⁴ <http://www.rik.ee/et/e-ariregister/emtak-tegevusalad>

5814 Ajakirjade jm perioodika kirjastamine**58141 Ajakirjade jm perioodika kirjastamine**

- vähem kui neli korda nädalas ilmuva perioodika jm ajakirjade kirjastamine paberkandjal, elektroonilises või audioformaadis ning online-kirjastamine
- ajakirjade jm perioodika reklaamipinna müük kirjastaja poolt

Siia ei kuulu:

- reklaami vahendamine trüki- või elektroonilises meedias, vt 73121

5819 Muu kirjastamine**58191 Muu kirjastamine**

- postkaartide, õnnitlus- jms kaartide, piltide, graafiliste lehtede, fotode, klepppiltide, kalendrite jms kirjastamine paberkandjal ning elektrooniline ja online-kirjastamine
- reklaammaterjali ja kaubakataloogide kirjastamine paberkandjal ning elektrooniline ja onlinekirjastamine
- postmarkide, maksumärkide jms märkide, tempelpaberi, tšekiformularide, pangatähtede, aktsiatähtede, võlakirjade jms väärtpaberite kirjastamine paberkandjal ja elektrooniliselt
- statistika jm informatsiooni online-kirjastamine

Siia ei kuulu:

- reklaamilehtede kirjastamine, vt 58131
- tarkvarateenuste ja -lahenduste osutamine ja haldamine online (rakendusmajutus ja -teenus), vt 63111